



# Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

## Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

**Danskernes Historie Online** er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

### Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

### Ophavsret

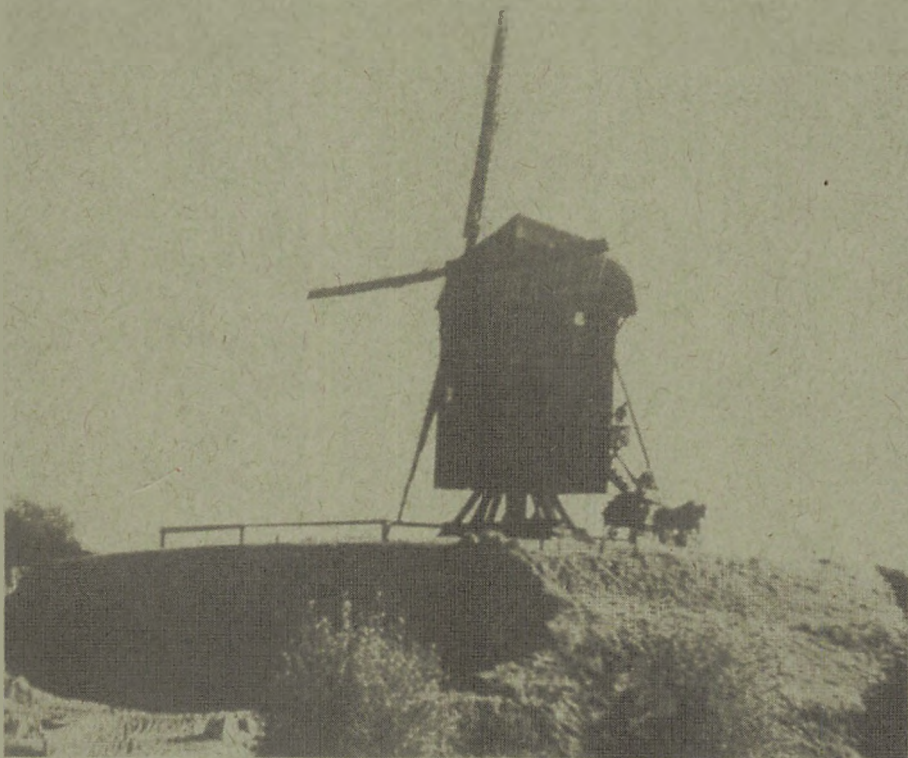
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

### Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

# ÅRSSKRIFT 1995



LOKALHISTORISK ARKIV  
STUBBEKØBING

# ÅRSSKRIFT 1995

**LOKALHISTORISK ARKIV  
STUBBEKØBING**

# Lokalhistorisk Arkivs Årsskrift 1995

Udgivet af  
Lokalhistorisk Forening for  
Stubbekøbing Kommune

Redaktion:  
Foreningens bestyrelse

Opsætning og lay-out:  
Ledende arkivar

Tryk:  
Amtscentralen i Maribo

ISSN 0109 - 2162

# Indholdsfortegnelse

Forord	
<i>Bent I. Suurballe</i> .....	5
Vor Frihedskamp 1940 - 1945	
<i>Anders Wehlast</i> .....	6
Små glimt fra de fem forbandede år	
<i>Gurli Jakobsen</i> .....	18
Hvordan var det at være husmoder under besættelsen 1940 - 1945?	
<i>Kristine Asser Hansen</i> .....	22
Befrielsen på Næsgård.	
<i>P.N.Gaardmand</i> .....	27
Brev til læge Axel Vibede	
<i>Ejvind Swane-Lund</i> .....	30
Et arbejderhjem i Lidstrup for et lille århundrede siden.	
<i>Henry Jensen</i> .....	32
Andelsmejeriet Hjortebjerg, 1889 - 1959.	
<i>Svend O. Pedersen, Nr.Ørslev</i> .....	36
Ildebrand i Maglebrænde 1860	
<i>Vibeke Ravn - Mortensen</i> .....	41
Bygmelspandekager	
<i>Anne Vibeke Knudsen</i> .....	47
Lidt spredte træk fra Stubbekøbing	
<i>Lilly Jensen</i> .....	48
Specialforretninger	
<i>Gustav Malmros</i> .....	50
Arbejdsgilder i Landsbyen	
<i>F. Nabe-Nielsen</i> .....	52

Glimt fra det gamle Stubbekøbing gennem Folketællingen 1787 <i>Niels Friis</i> .....	55
Fra Tiggerstav til fuld Folkepension <i>Laurentius Tambour</i> .....	60
20 døgn i Grønsunds is uden lys og varme <i>A. Nystrom</i> .....	65
Håndværkerkår i gamle dage <i>H.O. Vilhelm Jensen</i> .....	68
Slægtsforskning begynder på det lokalhistoriske arkiv <i>Bent I. Suurballe</i> .....	70
Tjenestepige på landet i trediverne og fyrrerne. <i>Inga Rasmussen</i> .....	73
Årsberetning for Lokalhistorisk Arkiv <i>Bent I. Suurballe</i> .....	78
Årsberetning for Lokalhistorisk Forening <i>Kristine Asser Hansen</i> .....	80
Årets Billeder .....	83

---

# Forord

*Bent I. Suurballe*

Året 1995 har været præget af 2 jubilæer: 25-året for kommunalreformen og 50-året for Danmarks befrielse.

Om det første har Lokalthistorisk Forening og Lokalthistorisk Arkiv udgivet pjecen "Fra sogneråd til byråd. Kommunalreformen i Stubbekøbing 1970", der udkom til jubilæet 1. April og stadig fås, gratis, på Biblioteket og i Lokalthistorisk Arkiv.

Det andet jubilæum: Danmarks befrielse, blev markeret med en udstilling på Biblioteket, arrangeret af Arkivet og Biblioteket. Og det må selvfølgelig også præge denne 13. årgang af Årsskriftet.

Først beretter den gamle modstandsmand, tidl. smed i Maglebrænde, Anders Wehlast om sine oplevelser under besættelsen, spændende og ikke ufarligt. Derpå fortæller Gurli Jakobsen små glimt fra de 5 forbandede år, Kristine Asser Hansen om det at være husmoder under besættelsen og P.N.Gaardmand om befrielsen set fra Næsgård, og sluttelig et brev til læge Vibede, der afslører at der ialt var 1387 flygtninge i Stubbekøbing by og de omliggende kommuner i Juni 1945.

Så har befrielsesjubilæet fået sit, og derpå går det over stok og sten som det ses af indholdsfortegnelsen, endende med den traditionelle fotomontage af gamle billeder.

Her er noget for enhver smag - som det også er tilfældet med Lokalthistorisk Forenings brogede buket af møder året rundt og Lokalthistorisk Arkivs store samling af allehånde arkivalia.

God fornøjelse - og på gensyn i Foreningen eller Arkivet!

---

# Vor Frihedskamp 1940 - 1945

Anders Wehlast

Det var i 1943, at der kom gang i modstandsbevægelsen her på Lolland-Falster og i Stubbekøbing-området. Det tog fart, da tyskerne drev jagt på jøderne. Jeg havde dengang den gamle smedje som lå overfor kirken i Maglebrænde. Den blev senere nedrevet, da vjene blev gjort bredere, men der var dengang meget arbejde i smedjen: meget hestebeslag, vogne og redskaber. Der kom kunder langvejs fra, jeg havde altid en smed til hjælp. Her kom mange mennesker, her blev alle problemer drøftet. En dag kom to mænd, jeg ikke kendte, og ville tale med mig. Der var mange folk i smedjen, så vi gik ind i mit cykelværksted, og de sagde, hvem de var. De kom fra Stubbekøbing, det var arkitekt Olsen og bogholder S.Å. Smith fra kornfirmaet.

“Vi kommer fra modstandsbevægelsen”, sagde Olsen, “og vi mener, at du kunne samle en gruppe på 6 mand her fra omegnen, som er villige til at gøre en indsats mod tyskerne.” Det sagde jeg “ja” til, jeg havde længe modtaget illegale blade, og så gik jeg i gang med at finde de rigtige folk - de var alle kommet i smedjen gennem årene. Jeg sagde, at det kunne blive med livet som indsats, det var de klar over.

De mænd, som gik med i gruppen, var følgende: Erhardt Johansen, brøndgraver, Maglebrænde; Anders Hansen, gård ejer, Alkestrup; Aksel ?, forkarl på gård i Alkestrup; Johannes Larsen, Alkestrup; Svend Hansen, Truelstrup, og jeg selv, Anders Wehlast, smed i Maglebrænde.

Så fik vi samlet gruppen, den blev senere kaldt “Amaliegruppen”. Men vi manglede våben, de store nedkastninger fra England var ikke rigtigt kommet i gang endnu her på Lolland-Falster. Men snart kom det i gang, og vor



---

gruppe begyndte at få våben og sprængstoffer. Det var arkitekt Olsen, der bragte det ud til mig, og jeg skjulte det. Det var maskinpistoler med 32 skud, partisanrifler med 8 skud og håndgranater, men vi manglede stålhjelme. Jeg havde en tynd stålplade stående i smedjen, så jeg lavede en slags hjelm til hver; jeg lavede dem om natten, og de stålhjelme kom langt omkring efter krigen: en ligger inde på Frihedsmuseet, en kom til Norge, sagfører Sørensen (vor chef) fik en, og Niels Lund, vor præst, fik en, og Aksel på Fejø tog sin med, da han rejste hjem. ---- Vi gruppeledere mødtes om natten for at lære de nye våben og sprængstoffer at kende, der blev sat vagt udenfor huset, her var tyske politisoldater, som gik i gaderne, de gik to og to. Vi mødtes også andre illegale steder i byen



*Amaliegruppen med de hjemmelavede stålhjelme, der lignede kulihatte*

---

Jeg fik våben med hjem så min gruppe kunne lære dem at kende. Arkitekten tilbød at følge mig ud gennem byen, han havde en automatpistol i lommen, men jeg mente ikke, det var nødvendigt. Skydevåben og håndgranater pakkede vi ind i en gammel regnfrakke og bandt det bag på cyklen. En nat var jeg på vej hjem fra et møde, jeg havde våben bag på cyklen, og da jeg nåede om til skolen kom der en tysk patrulje imod mig. Der var et hul i vejen som jeg kørte ned i, så de våben jeg havde raslede. Patruljen stod stille og så på mig, men jeg slap forbi og skyndte mig hjem.

Der var dødsstraf for at blive taget med våben, det kostede mange modstandsfolk livet. Vor gruppe lærte de nye våben at kende, og vi prøvede dem i den gamle grusgrav i Tåstrup. Det var dødsens farligt for en gruppe, hvis der kom en stikker ind i en gruppe og gav oplysninger til tyskerne. Hvis han blev afsløret, var han sikker på at blive likvideret, men Frihedsrådet skulle godkende dødsdommen - den blev næsten altid godkendt. Efter en lodtrækning i gruppen blev der udtaget en mand til at udføre dødsdommen. Der blev likvideret mange stikkere. Modstanden imod besættelsesmagten voksede støt over hele landet. Ved kapitulationen var Lolland-Falster overordentlig velorganiseret og velbevæbnet. I Nykøbing stod 400 mand klar til at gå i aktion, og de blev alle bevæbnede takket være de store nedkastninger fra England med våben og sprængstoffer. På Lolland-Falster var der ialt 17 store nedkastninger, de 11 på Lolland og 6 her på Falster.

En af våbenedkastningerne her på Falster, det var i marts 1945, var i Resle Skov ved Valnæs. Jeg hørte en udsendelse fra England, der sendte en hilsen til Amalie - det var vores gruppe. Lidt efter ringede arkitekt Olsen, der sagde: "Vi spiller kort i aften, vi regner med, du kommer."

---

Jeg var klar over at det drejede sig om en våbenedkastning i Resle Skov, og jeg sagde, at det vist var klogt med en pakke mad i lommen. Det mente Olsen ikke var nødvendigt. "Vi får en forfriskning senere", sagde han. Det fik vi ikke! Vi skulle stille med 3 mand ved Resle Skov kl.23, og min kone cyklede til Alkestrup og bad Aksel være parat og stille her ved smedjen kl.21, og samme besked fik Erhardt Johansen, som boede i den anden ende af byen. Imedens samlede jeg vore våben og bandt dem på cyklen. De kom i god tid, mændene, og var blevet enige om at køre ad bivejene. Erhardt mente, det var for farligt at følge landevejen, der kørte tyske patruljer hele tiden.

Jeg havde jo vore våben på cyklen, og så startede vi 5 minutter før 21. Vi nåede uden uheld skoven efter 2 timers kørsel. Inde i skoven var samlet mange mænd, men der var stille. Vi kunne ikke se ret mange af dem. De var kommet fra Nykøbing og det meste af Falster. Så blev vi fordelt i og udenfor skoven, alle var bevæbnede. Vi skulle undgå at skyde, kun efter ordre.. Jeg blev overdraget vagten langs med skoven ned mod stranden. Der var så stille i skoven. Ved ettid hørte jeg luftsirenerne fra Storstrømsbroen, og lidt efter hørte jeg flymotorer, som nærmede sig. Snart var flyet over skoven og gik langt ned over marken, hvor jeg gik. Så steg den op over skoven, og jeg blev hentet ind midt i skoven. Her var en åben plads, hvor 4 stærke projektører var placeret i en firkant. De lyste lige op, og så begyndte nedkastningen fra den store 4-motorers Halifax bombemaskine.. Jeg husker ikke hvor mange faldskærme, der blev kastet ned. Der var flere uheld, nogle foldede sig ikke ud, og containerne åbnede sig, da de ramte jorden - en blev hængende i toppen på et træ. Et par mand løb til Valnæs og lånte save og økser og fældede træet. Faldskærmen gik der ild i, men ned kom den,

---

men meget af indholdet lå spredt i skovbunden, da flere containere havde åbnet sig. Det var et større arbejde at finde det og få det samlet og skjult de store containere - de vejede 200 kg. Der var 4 håndtag på siderne, og de var lukket med remme. Containerne blev skjult i en grantykning og dækket til med afklippede grangrene, og vi fik samlet det, der lå spredt i skovbunden, og faldskærmene blev gravet ned. Containerne blev hentet næste dag med lastvogn. Så var vi klar til hjemturen, dødtrætte. Klokkeren var halv seks, vi fandt vore cykler, og hjemturen forløb uden uheld. Vi var i Maglebrænde kl. halvtotte, min kone modtog mig med morgenmaden parat, hun havde været oppe hele natten. Jeg faldt i søvn ved morgenmaden. Min kone sagde: "Du sover lille Anders" - hun var lige så træt, men aktionen i Resle Skov blev heldig gennemført, tyskerne så vi intet til.

Et par dage efter kørte tyske patruljer rundt på Falster og søgte efter de nedkastede våben. De kom også til Maglebrænde en tidlig morgen. Om aftenen havde gruppen været samlet hos mig og drøftet bl.a. de våben, som lå hos mig: maskinpstoler og håndgranater, og klokken blev mange, da vi sagde godnat, og jeg lagde det hele under divanen - det skulle væk fra huset og skjules næste morgen. Da vi kl. 5 stod og klædte os på, hørte vi en bilmotor ude på kirkepladsen og så igennem vinduet, at der holdt en stor tysk lastvogn, fyldt med svært bevæbnede tyske soldater. Der var vel en 10 - 15 mand, de delte sig i to grupper - den ene gik ind på kirkegården, den anden var på vej ind hos os. Jeg sagde til min kone: "Nu må Gud hjælpe os", og da officeren nåede døren, vendte han sig om og råbte en ordre. De gik alle tilbage til lastvognen, og det hold, som gik på kirkegården, blev kaldt tilbage, og de steg alle op i lastvognen og kørte bort. Det var blevet dødsstraf, hvis tyskerne var gået ind i huset og havde set alle de våben, der nu omgående blev fjernet fra huset.

---

Det var et mirakel, som reddede Amaliegruppen fra død og koncentrationslejre, for lige op til kapitulationen dødsdømte og henrettede tyskerne mange modstandsfolk og sabotører.

Den 4.maj 1945 kom budskabet fra London: de tyske tropper i Danmark havde kapitulert, engelske soldater havde overskredet den danske grænse, og modstandsbevægelsen overalt i landet var parat til at blive indsat og opretholde ro og orden og klare de problemer, som ville opstå. Den 5.maj om morgenen blev vor gruppe hentet til Stubbekøbing og vi mødtes i præstegården sammen med andre grupper og hilste på byledelsen som var til stede: sagfører Ansgar Sørensen, chef for de aktive grupper; bankbestyrer N.P.Jensen; pastor Nicls Lund; bogholder S.A.Smith; arkitekt A.Olsen med flere. Vi sad ved et bord sammen med andre frihedskæmpere, der var en, som prøvede sin maskinpistol, jeg kendte ham ikke. Så gik der pludselig en hel salve af og gennemhullede et stort maleri, som hang på væggen. Det var fra Palæstina, det havde pastor Lund haft med hjem derfra. Heldigvis blev ingen ramt af skuddene.

Så blev opgaverne fordelt til de forskellige gruppeledere, og vor gruppe forlod præstegården og gik ud på torvet. Byen var overfyldt af mennesker, og de stod tæt på torvet, alt arbejde var jo standset alle steder, alle restaurationer og beværtninger var fyldt med glade mennesker, men udskænkning af spiritus var forbudt.

I havnen lå et tysk lazaretskib "Rügen", og havnen var helt fyldt med flygtningeskibe af alle slags - de lå så langt øjet rakte - helt ud til Sortsø Gab. Der lå også tyske krigsskibe udenfor havnen, og ingen vidste, hvad der kunne ske.

Frihedskæmpere med armbindet sås alle steder i byen. De opretholdt ro og orden. Politi og militær havde vi ikke, det

---

havde tyskerne opløst. Modstandsbevægelsen havde magten overalt i landet. En lokalkomite af ledende mænd her fra byen ville prøve på at få tyskerne til at nedlægge deres våben. Disse mænd var, såvidt jeg husker: borgmester P.Hansen, pastor Niels Lund og værkemester Erik Hansen,



*Befrielsesdagen på Torvet i Stubbekøbing*

banens værksted, som var tolk. De gik ned til lazaretskibet "Rügen" for at forhandle med den tyske kommandør. Jeg så de stod på kajen, så blev de bedt om at komme om bord på skibet, der blev forhandlet, og den tyske kommandant gik ind på at afmontere kanonerne og aflevere de våben, som var om bord, og det samme gjorde de krigsskibe, som lå udenfor havnen. Der var ca. 1500 svært bevæbnede krigsfolk foruden de tyskere, som var i byen. De mange våben af alle slags blev afleveret til modstandsbevægelsen, der oprettede depoter flere steder, hvor frihedskæmperne modtog dem og skiftedes til at holde vagt nat og dag.

Vi havde jo dengang jernbane til Stubbekøbing, og der kom et langt tog, der holdt ved havnen. I gods- og kreaturvogne lå

---

300 sårede tyskere, soldater og civile mellem hinanden. De lå i halm - der havde de ligget i 3 dage, indsmurt i blod og snavs. Da der var nogle døde imellem, blev der hentet vogne i Wulff's gård, og de døde blev båret ud og læsset på vognene og kørt ud på kirkegården. De døde manglede arme og ben - jeg lagde mærke til en ung mand, 17 - 18 år, han manglede den ene arm og hele underansigtet. Jeg mener, der var 7 døde.

Så vidt jeg husker, blev der bragt 150 ombord i lazaretskibet. De øvrige blev kørt til Lolland og indlagt på Bandholm Skole. Jeg gik vagt og prøvede at holde nysgerrige på afstand. Der var stadig mange mennesker forsamlet på torvet, her var der kommet to engelske soldater kørende i en jeep. Vi havde rejst en tribune, og der blev sunget, bl.a. Frihedssangen: De 5 forbandede år. Lærer Andersen, Maglebrænde, lærer Olsen, Vejrings, og forstander Gaardmand, Næsgård, holdt tale fra Rådhuset. Vor gruppe fra Maglebrænde gik ind på Højskolehjemmet og drak kaffe, dengang var der restauration , og der var stopfyldt af mennesker. Derefter gik vi ned til havnen, også der var der mange mennesker og mange tyskere, som afleverede deres våben til modstandsbevægelsen. De blev afleveret på flere pladser, der blev overvåget af frihedskæmperne. Vi skiftedes som sagt til at holde vagt dag og nat. Det foregik i god ro og orden. Der var våben af alle slags, lige fra maskingeværer og maskinpistoler til partisanrifler, alle slags håndskydevåben, pansernæver og ammunition af alle slags. Der blev samlet en kolossal mængde våben - hvor de senere blev af ved jeg ikke, men meget blev destrueret.

Amaliegruppen blev, sammen med andre, indkvarteret i Villa Pax, som havde været kvarter for de tyske politisoldater i flere år. Der havde været 17, mener jeg, men nu var de alle væk.

---

Vi skulle være klar til at rykke ud og afløse vagterne. Vi fik leveret mad og drikke, og der var masser af uldtæpper. Jeg husker ikke hvor mange nætter vi var der. Der blev sagt i radioen, at der var skudt 100 ned i København den dag, og at ambulancerne kørte ustandseligt. Men her i Stubbekøbing var der ingen uro eller voldshandlinger - hvis der var optræk til uroligheder, fik vore folk stoppet det.

Modstandsbevægelsen havde magten overalt i landet, og det blev ikke de lange knives nat som mange havde frygtet. Men der skete ulykker med de mange skydevåben og håndgranater, som mange ikke kendte.

Efterhånden kunne vi så forlade Stubbekøbing og tage tilbage til vore hjem. Jeg var glad for at være hjemme igen hos min kone og vor lille søn, Jørgen. Jeg gik over i smedjen og hilste på Nielsen, min mand i smedjen. Her var ikke travlt, alle mennesker var taget til byen for at fejre befrielsen. Arbejdet var standset de fleste steder. Jeg spurgte Nielsen, om han ville ud og gå vagt ved de store våbensamlinger, som tyskerne havde afleveret, og få udleveret et armbind og et gevær. Lønnen var 35 kr. om dagen. Det ville han gerne, der kom ialt 3 mand fra Maglebrænde, som ville påtage sig det.. Der manglede også vagter ved alle flygtningene i skoler, forsamlingshuse og barakker. Der var 250.000 flygtninge i hele landet, i Maglebrænde Forsamlingshus lå ca. 100 mennesker - de lå i lange tider efter krigen. Jeg var glad for at være hjemme i mit værksted igen og komme i gang med at arbejde igen. Jeg manglede forskellige ting og reservedele i værkstedet, så jeg cyklede til Nykøbing næste dag. Da jeg nåede Nykøbing, så jeg tyske soldater komme marcherende nordfra - så langt øjet rakte så jeg dem komme på vejen gennem Nykøbing, trætte og forhutlede, uden udstyr - det smed de fra sig langs vejen i rabatter og vejgrøfter. De kom i tusindvis på vej mod syd hjem til det slagte og sønderbombede Tyskland.



---

I Nykøbing var der også en masse mennesker i byen, og alle de tyskere på march mod syd, frihedskæmpere med armbind og gevær sås alle steder, og jeg måtte trække cyklen gennem byen. Jeg gik ind hos maskinforhandler Mertz i Slotsgade. I forretningen var min gamle ven Hee, som var Mertz' førstemand. Jeg bestilte det, jeg ville købe, så kom Mertz ud fra kontoret og gik hen og rakte mig hånden og sagde: "Goddag, Wehlast, tak for din indsats." Jeg sagde: "Tak i lige måde Mertz", han var en af de ledende i modstandsbevægelsen i Nykøbing. "Kom med ind på kontoret" sagde han. Vi skulle drikke et glas vin sammen, og så drøftede vi, hvad der var sket i Nykøbing og Stubbekøbing. Jeg fortalte hvordan kapitulationen var forløbet i Stubbekøbing, og Mertz fortalte at op til befrielsen var flere blevet dræbt ved sammenstød med tyskerne i forbindelse med sabotagerne i Nykøbing, de store benzinbeholdere ved havnen blev sprængt, og her blev Svend Aage Faber dræbt i ildkamp med tyskerne. Jernbaneforbindelsen til Gedser var afbrudt, sporene var sprængt, og færgen Danmark lå sænket i Gedser havn. Nå, vi sluttede vor samtale, og jeg fik de dele, jeg skulle have, og sagde farvel til Mertz og Hee og gik ud på gaden. Tyskerne marcherede stadig gennem byen sydpå, der var stadig mange mennesker og frihedskæmpere alle steder og et sted holdt en stor lastbil fyldt med danske nazister og landsskadelige folk, som havde støttet tyskerne. Der blev råbt "Landsforræddere", og de blev bombarderet med rådne æg. Så blev de kørt ud i Sukkerfabrikkens gård sammen med mange andre mistænkte til nærmere afhøring, bevogtet af frihedskæmpere. Jeg så mange knuste butiksruder, hvor tyskerne havde handlet, men det meste arbejde lå stadig stille, så jeg cyklede hjem til Maglebrænde og nåede hjem til middag. - Jeg længtes efter at komme i gang i smedjen. Her var meget arbejde med hestebeslag, vogne og redskaber. Og så havde vi tørvemosen

---

---

med maskiner og værktøj, der arbejdede der mange mennesker. Men så fik jeg en opfordring fra modstandsbevægelsen om at tage med på Østersøen og søge efter flygtninge. Det sagde jeg ja til. Vi var tre som tog med: Erhardt Johansen, Arnold Jørgensen, brøndgraver fra Aastrup. Vi mødte om morgenen kl.6 ved havnen i Hesnæs. Her lå en fiskerbåd og ventede på os, "Kathrine" hed den, men fiskerens navn og hjemsted husker jeg ikke. Vi forlod havnen og sejlede ud på Østersøen, det var en dejlig stille solskinsdag. Vi sejlede helt ned til den tyske kyst, og så langt øjet rakte så vi masterne af sænkede skibe rage op, sænkede af allierede bombeflyvere og miner. Her var mange flygtninge omkommet. Vi så en stor hornmine komme drivende. Der lå et stort tysk troppetransportskib "Gneisenau" sænket, overbygningen ragede op over vandet. "Det ligger på 18 meter vand" sagde fiskeren. Vi sejlede hen til vraget og krøb op på dækket. Det var meget varmt, det varmede gennem skosålerne. Der havde været monteret luftskyts, men det var fjernet, ellers var alt, som tyskerne forlod det. Vi opholdt os her en times tid, så sagde fiskeren, at vi hellere måtte komme væk, der var russiske krigsskibe på vej mod os. Så vi forlod "Gneisenau" og sejlede væk derfra. Der kom en båd fra Tyskland med flygtninge. Arnold skød et skud op i luften, og båden stoppede, og vi sejlede op på siden og spurgte, om der var brug for hjælp. Det var der ikke, båden var på vej til Klintholm havn, så den fortsatte mod bestemmelsesstedet. Det var for at hjælpe de mange flygtninge, som drev rundt i Østersøen, nogle på tømmerflåder . Jeg var med i nogle dage og nætter, og nu havde jeg besluttet at trække mig ud af min indsats i modstandsbevægelsen, arbejdet hjemme i smedjen hobede sig op, og da vi nåede havnen i Hesnæs, tog jeg afsked med kammeraterne og fandt min cykel og kørte hjem til Maglebrænde.

---

Alle ledere og gruppeledere samledes til et møde på Landmandshotellet, hvor alt blev gennemdrøftet, sagfører Sørensen førte ordet. Vi havde også et par dejlige udflugter, en til Pomle og en til Nykøbing Sukkerfabrik. Dette var en del af mine oplevelser i besættelsesårene, og hermed vil jeg slutte.

---

## Små glimt fra de fem forbandede år

Gurli Jakobsen

Selv om vi alle i 1940 var grebne og chokerede over alt det, der skete rundt om i Europa, er det dog den 9. april 1940, vi i Danmark husker bedst.

Hvert menneske, der mindes den dag, har sine særlige minder og indtryk. Jeg husker dagen som en smuk forårsdag, hvor der var livlig aktivitet overalt. Folk var i marken, flere såede kunstgødning, enten fra en hestevogn, eller man havde en sæk på maven, så man kunne sprede kunstgødning ud med håndkraft.

Idyllen blev brudt, da vi hørte flyvemaskinerne og erfarede, hvad der var sket: Tyskerne var gået ind i Danmark!

Gennem radioen blev vi orienteret om, hvordan vi skulle forholde os, bl.a. skulle der hurtigt skaffes sorte rullegardiner. Alle vinduer og døre med glas skulle dækkes, så intet lys kunne ses fra luften. De første dage måtte vi klare os med at hænge tæpper op, indtil sort papir kunne fremskaffes.

Alle var vi opskræmte, vi vidste ikke, hvordan fremtiden ville forme sig. - Der kom ændringer i den daglige levevis af forskellig art. Bilkørslen måtte næsten indstilles, benzinen skulle bruges til andre formål. Heldige var de, der havde en cykel med gode dæk, for cykeldæk blev hurtigt en mangelvare. Cykellygten var et kapitel for sig, den måtte kun lyse i en smal sprække, resten blev malet sort.

Staten tog affære og udsendte rationeringskort, i begyndelsen på få ting, men efterhånden på næsten alt: Mel, sukker kaffe, smør, vaskemidler, tøj, gryn osv., osv.

---

Det kneb med at skaffe tøj, især hvis man havde små børn eller større, der hurtigt voksede fra deres klæder. Alt blev vendt og drejet og omsyet. Vi, der oplevede dette, har stadig svært ved at kassere ting.

Jo længere vi kom hen i krigen, des mere tomt blev der på hylderne i butikkerne. Undertiden havde købmanden eller tobakshandleren lidt under disken, som han stak hen til en, hvis man altså var heldig og stod på god fod med ham. Med cyklerne var det efterhånden helt galt. Dækkene blev slidt ned, og man forsøgte at klare sig med faste ringe - men hvor det bumpede, når man kørte på ujævn vej! Hvis man stadig havde gode dæk på sin cykel, skulle man passe godt på - det var et oplagt tyveriemne.

Vi kom ikke langt omkring. Folk i nærsamfundet kom virkelig hinanden ved. Man mødtes for eksempel i forsamlingshusene til foredrag og aftenhøjskole, og vi havde altid "Kongesangbogen" med, den blev brugt flittigt.

Kong Christian den Tiende var blevet hele nationens samlingspunkt, og mange anskaffede sig et "Kongemærke" med hans initialer. Mændene brugte det i knaphullet, kvinderne i en kæde. Kunne vi ikke andet, så var vi dog på denne måde i stand til at signalere vor danskhed.

Aage Hansen, Aastrup, var vognmand, men efterhånden måtte han opgive sit levebrød. Han forsøgte - som så mange andre - at fortsætte bilkørslen uden benzin, men ved hjælp af en gasgenerator, anbragt på bilen. Den skulle fyres op med brænde og kunne så udvikle gas til bilens fremdrift, men det var et stort arbejde at fremskaffe, skære og save alle de træklodser. Han opgav og kom i stedet på politiskole. Her traf han blandt andre Erik Keidser, Sigvald Jensen, Helge Petersen og Henry Olsen.

---

Aage var kystbetjent en tid, men var fratrådt, før tyskerne tog politiet den 19. september 1944. Erik Keidser måtte gå under jorden den 19/9, 1944. Han kom ned hos Helga og Aage Hansen og fik skaffet sig et falsk legitimationskort hos sognefoged Pust i Aastrup, hvorefter han blev "ansat" hos Helga som butikssvend. Sigvald Jensen måtte også skjules, efter han havde medvirket ved jødetransporterne til Sverige. Også han fik et falsk kort, hvorefter han fik ophold hos nogle venner på Orø. Helge Petersen gik det helt galt for. Han blev taget af tyskerne og sendt til koncentrationslejren Buchenwalde, hvor han døde den 8/12, 1944, 26 år gammel. Hans urne er efter befrielsen nedsat på Stubbekøbing kirkegård.

Besættelsestiden var streng, og den blev yderligere besværlig på grund af, at vintrene var usædvanligt strenge i alle krigsårene. Det blev mere og mere sløjt med brændslet, kul og koks var opbrugt, vi fyrede meget med tørv, men kvaliteten svingede, så vi af og til bar mere aske ud end tørv ind. Jeg husker endnu lugten af de våde tørv. Der måtte kun fyres i et rum, ikke noget med varmt vand i hanerne eller varme på værelserne. Havde man centralvarme, var man særlig uheldig, radiatorerne stod kolde, ja måtte af og til pakkes ind i dyner for at undgå isdannelse og odelæggelse.

På mange måde lærte man at klare sig, som man bedst kunne. Vi malede hvedemel (Tys,tys!! Det var forbudt, hveden skulle afleveres). Kværnstenene var vist lagt for tæt sammen, for når vi spiste pandekage, så knaste det mellem tænderne. Til pandekagerne fik vi rabarberkompot jævnet med hjemmelavet kartoffelmel og sødet med roesaft. En herreret!

For mange madvarer brugtes der surrogater. Man ristede byg, malede det og kaldte det kaffe. Roesaft erstattede sukker, og havde man ikke hvedemel, måtte man bruge bygmel. "The" lavede man bl.a. af tørret frugt. På landet slagtede

---

man for eksempel en ko eller en tyr. Af tællen kunne man fremstille en udmærket sæbe.

I sommeren 1944 var der en luftkamp mellem en tysk og en engelsk maskine. En bombe faldt på Dalbygårds mark, men ingen kom til skade.

Hvad vi læste i avisen, var ikke den fulde sandhed om krigsforløbet. Men hver aften hørte vi nyheder fra BBC i London. Det skulle gå stille af, for det var forbudt at lytte til udenlandsk radio. Her hørte vi også de mystiske koder, der blev sendt til modstandsfolkene om våbenedkastninger m.m..

En del folk her omkring var med i modstandsbevægelsen, bl.a. Langkilde. Han boede på en gård i Aastrup, hvor der blev opbevaret en del materiel. For en sikkerheds skyld indrettede han en flugtvej gennem en lem i loftet, hvis tyskerne skulle dukke op.

Den 4.maj om aftenen, da budskabet fra BBC om tyskernes kapitulation kom, var en glædesaften. Men vi mindes også alle dem, der havde måttet lade livet for Danmarks sag. Livet skulle gå videre, men når vi så alle de flygtninge, der måtte forlade hus, hjem og land, blev vi først rigtig klar over, hvor godt vi havde det, og hvor lidt vi alligevel havde været berørt af krigen i forhold til mange andre lande. Der gik dog en del år, før alle rationeringer var ophævet, nogle først i halvtredserne.

Når vi i 1995, 50 år efter befrielsen, ser tilbage og mindes de fem år, hvor må vi så være glade for, at der var så mange modige kvinder og mænd, der trods de svære tider turde gøre modstand.

Modstandsfolkene vidste aldrig, hvornår deres dage var talte. De løste deres opgave med livet som indsats.

---

# Hvordan var det at være husmoder under besættelsen 1940 - 1945?

*Kristine Asser Hansen*

**D**er var nok en meget stor forskel, om man var landhusmor eller byhusmor. Men mange i byerne havde familie eller bekendte på landet - og dermed lettere adgang til at supplere kød- eller fedtrationen.

På landet manglede vi ikke fødevarer. Selv om næsten alt var rationeret, og der var knaphed på mange ting, så var der meget, vi selv producerede, og dermed havde let adgang til lidt ekstra. Mange ting måtte vi selv fremstille, f.eks. kartoffelmel. På den grove side af rivejernet blev kartoflerne revet ned i et stort kar med vand. Når det havde stået en kort tid, kunne masken skummes fra. Kartoffelmelet faldt til bunds. Efter at være skyllet nogle gange blev det lagt ud på lagener og tørret.

Rosiner slap hurtigt op. Vi tørrede fintsnittede rabarber. De kunne bruges både i bagværk og kærnemælkssuppe.

**Sæbe:** 3.januar 1941 var den tildelte ration pr. måned 100 g håndsæbe, 400 g blød sæbe eller 150 g sæbspåner. Alt var af meget dårlig kvalitet, håndsæben var mest ler. Babysæbe kunne fås på recept fra apoteket. Vi kogte selv sæbe. Døde en gris eller en kalv, blev den kogt i vaskekedlen, fedtet skummet af, og der blev kogt sæbe af det: 5 kg fedt eller talg, 1 kg sæbesten, 2 håndfulde salt, 18 l kogt vand og lidt lavendelolie. Det blev forbudt efter 25.januar 1941, men derfor holdt sæbekogningen nok ikke helt op. Så længe materialisten havde sæbesten og lavendelolie, fortsatte det. Vi lavede også afkog af efeu og gyldenris. Det var godt til vask af sarte uldne stoffer og afvaskning af malede døre, vinduer og lofter.



---

Næsten alt var rationeret. Margarine blev rationeret 15.april 1940, og 30.december 1940 var det slut med margarinen.

Mange lavede selv både hvede- og bygmel. En husmoder fortæller at hun malede hvede på kaffekværnen. Det var et sent arbejde, men der blev dejligt brød ud af det. Hønsfedt var godt, når der skulle bages franskrød.

Hjemmeslagtning blev forbudt, hvornår præcis husker jeg ikke. Men så havde vi jo høns, ænder og gæs.

Byhusmoderen måtte ofte stå i kø for at få den tildelte ration. Ofte var kød og pålægsvare sluppet op, før de sidste i køen nåede frem til disken. En slagtermester havde opdaget, at det ofte var de samme, der stod først i køen. En dag gik han ud og sagde: "I Biblen står der, at de sidste skal blive de første. Det vil jeg følge i dag." Og så blev de sidste ekspederet først!

Alle børn under 15 år skulle have levertran (Vitaminol). Det smagte ækelt. En kvart liter kostede 86 øre.

Smør blev rationeret 8.marts 1940, 350 g pr. uge pr. mand, fra 1942 300 g pr. uge. Salt var rationeret fra februar 1945 til 25.august 1945. Og 1.januar 1942 var det slut med kaffe, the og kakao. Kaffeerstatning blev rationeret 17.februar 1945. Sukker- og kafferationeringen varede til 1952, margarine og smør til 6.marts 1950.

Kakaoerstatning kunne købes. En undersøgelse på Steins Laboratorium viste, at det indeholdt en stor del pulveriseret mursten. Krydderier slap hurtigt op. Erstatninger kunne købes, men hovedparten i disse var træ.

Rug var brødkorn og skulle afleveres, men mange gemte lidt, som blev ristet og malet. Det kunne bruges som kaffeerstatning, men smagte ikke godt.

---

Det var forbudt at kærne smør. Men blev en spand mælk sur, blev den ikke givet til grisene, der blev kærnet smør af den. D.K.B. „Danske Kvinders Beredskab, lavede marmelade af nedfaldsfrugt og uddelte til dem, der trængte mest.

Julen var nok for mange en vanskelig tid. Det kneb med at gøre det så godt, som man gerne ville. Karl Christensen i Aastrup var en god købmand. Han rationerede salget af julelys. Hver husstand kunne få en pakke julelys (20 stk.).

Tørrede pærer smagte næsten bedre end figner. Marcipan var helt udgået, men af mel, mosedede kogte kartofler og mandelessens kunne der laves en hæderlig erstatning. 1944 skrev farmaceut Sven Holm en lille bog: „Farmaceutens Juleknas”. Her var opskrifter på marcipanerstatninger, f.eks. kartoffelmarcipan, havregrynsmarcipan, havregrynskugler m.m.

**Nøddemarcipan:** ½ kg.hasselnødder, 20 g blommestensker, ½ kg.flormelis, rosenvand.

**Blød krisenougat:** 50 g kakaoerstatning, 100 g flormelis, 1 vaniljetablet, 75 g smør.

1943 havde Husholdningsforeningerne en forevisning som hed: „Jul trods alt”. Vi fik opskrifter på rugbrødshorn, sigtemelshorn, havregryns muffins, småkager med havregryn.

I disse år lærte vi også at anvende høkassen. Mange retter kunne koge færdig i høkassen og på den måde spare brændsel.

Tøj var også en mangelvare. Kommodeskufferne blev tømte. Et lagen kunne sys til 1 skjorte, 2 lagner kunne blive til 1 cottocoat. Af celuldsbindegarn blev der strikket trøjer og grydelapper. Gamle, hvide skjorter kunne bruges til børnetøj. Statens Uldnævn havde en annonce i bladene: „Hvad gør

---

De med Deres Z-bindegarn? Lad det ikke gå til spilde, De får 3 kr. pr. kg og gør det danske folk en tjeneste.” Håndarbejds-lærerinde Laura Halkjær rejste landet rundt og lærte os, hvordan vi kunne lappe smukt, sætte ny flip og manchetter i skjorter, nye såler og hæle i strømperne. Strømper kunne sendes til opmaskning. Gamle frakker og habitter blev vasket, vendt og presset, og så kunne det blive til nederdele eller børnefrakker. Folkedragtnederdele var tykke og af god, ren uld. I de kolde vintre endte nok en del af dem som ski-bukser. Uldne trøjer blev trævlet op, garnet vasket og dampet over en gryde varmt vand eller kartoffelgryden. 2 gamle trøjer kunne måske blive til 1 ny. Børnenederdele blev forlænget ved at indsætte borter. Sytråd slap hurtigt op. Dyrkede man hør, kunne man undertiden få lidt sygarn. Når man ventede barn, blev man tildelt 12 bleer. Også elastik slap hurtigt op. Astrid Tycho Hansen (smedekone i Aastrup) fandt på et godt råd: hun forærede os 3 m ventilgummi, så havde vi elastik til børnenes bukser.

Jeg havde det uheld at knække min sidste symaskinenål. I min nød henvendte jeg mig til cykelsmeden i Moseby. Han reparerede også symaskiner, og hans kone var syerske, så måske ville de hjælpe mig. Det både ville og kunne de. Så vi byttede med en krukke fedt og 2 symaskinenåle. Glæden var stor på begge sider.

D.K.B. samlede tøj ind og syede til dem, der trængte mest. Sengetæpper blev trævlet op og strikket til blebukser.

Fodtøj var også en mangelvare Hedvig Hildebrandt fortæller, at hun fik syet træskostøvler til børnene. Det var varmt og godt fodtøj. Maksimalfodtøj kunne fås på kort, men det var af dårlig kvalitet. Fodtøj med træbund kostede for skafestøvler til herrer 35,50; snørestøvler til herrer 21,50; skistøvler og røjsere til drenge og piger 12.50 iflg. en annonce fra

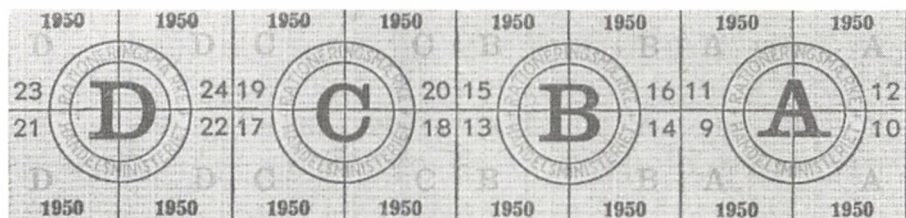
---

S.ogA.Eriksen, Nykøbing F. Overlæderet på damesko var ofte lavet af fiskeskind, farvet eller forsølvet.

Også guldsmedene manglede materialer. De averterede efter guld og sølv. Til erstatning for det trofaste røde guld til forlovelsesringe kom der et nyt materiale: platinstål.

Ja, sådan kunne vi blive ved med at drage minder frem.

Vi lærte at få noget ud af alt, og vi lærte at hjælpe hinanden. Intet gik til spilde. Vi kom meget sammen, drak erstatningskaffe og spiste kartoffelkager, rug- og bygmelskager, men havde det rart. Vi gik algang og sang alsang. At "komme hinanden ved" er et forslidt udtryk. Dengang kendte vi det ikke - men vi praktiserede det.



---

# Befrielsen på Næsgård.

P.N.Gaardmand

*I "Næsgaardbogen" 1945 fortæller daværende forstander P.N.Gaardmand om, hvordan lærere og elever på Næsgård modtog frihedsbudskabet. Efter at han har beskrevet de tegn på en snarlig kapitulation, som radioen berettede om, fortsætter han:*

Og så kom den 4.maj (min 54 års fødselsdag). Vi var samlede med Næsgårds husmandsfamilier i anledning af dagen. Spisningen var forbi, og vi sad og passiarede om, at det jo *kunne være*, at der gik endnu en rum tid, inden kapitulationen kom, og der igen kunne begyndes på opbygningen af en bedre verden. Så lød det fra højttaleren: "Nu er kapitulationen begæret af tyskerne. Verdensfreden er fra i morgen tidlig kl. 8 en kendsgerning for Europas vedkommende." - Vi så på hinanden. "Kan det virkelig være rigtigt?" "Har endelig ondskaben måttet neje sig for sandhed og ret?" "Er vi virkelig fra i morgen tidligt igen et frit folk?" Jo, det var rigtigt; nu blev det gentaget i radioen af en stemme, der klang af varme og taknemmelighed. - Næsgårds vinkælder (det lyder så flot), blev tømt for alle de rester, der var at finde af vin - eller i hvert fald såkaldt vin -, og det slog lige netop til, så vi fik et glas hver. - Vi råber tit hurra på Næsgård, når vi er samlede til nationale eller andre sammenkomster; men den aften gjorde vi det ikke; det var ikke noget, der kunne råbes ud, det der fyldte vort sind og optog vore tanker. Vi så kun på hinanden, gjorde ikke engang forsøg på at skjule de tårer, som stod de mange (og ikke mindst de ældre og gamle) i øjnene. Men skålen gjaldt vort folk og vort dejlige land, og

---

håndtrykkene var faste, da vi sagde: "God nat, det bliver dejligt at vågne i morgen."

Men der var nu mange, som slet ikke sov i denne mærkelige nat mellem den 4. og 5. maj 1945, og noget af årsagen var nok (foruden den ubeskrivelige lettelse, der pressede på inde fra. Ja, det lyder som et paradoks; men det *var* lettelse og det *kom* indefra) den, at våbnene skulle gøres klar, støvlerne pudses, armbind syes på o.s.v., o.s.v. Og man skulle også have set efter, hvem der var med i de forskellige "Grupper"; thi så "tæt" havde man holdt med sine meddelelser på dette område, at selv kammerater på samme værelse intet anede om hinandens aktive deltagelse og indrullering i modstandsbevægelsens rækker. - Og så siger man endda, at danskerne altid plaprer ud med alt det, de ved.

Endelig blev klokken hen imod 8; helt 8 blev den ikke, før vi alle var samlet under flagmasten og så Næsgårds silkefane glide til tops over et land og folk, som atter var frit. "Vaj højt vort mærke fra din stang --- ombrust af glade stemmers klang", sang vi, så det rungede ud mellem de gamle bøgekroner.

*Senere i beretningen fortæller forstanderen om en tidligere Næsgård-elev, Briand Clausen, der mistede livet i modstandskampen. P.N.Gaardmand fortsætter:*

Ja, således blev han en af de frihedskæmpere, som nu hviler med så megen hæder i Ryvangen eller i andre af vort lands heltegrave. Han blev en af dem, som kong Christian den Tiende havde en særlig tak at bringe, da han første gang efter besættelsen talte frit til sit befriede folk og understregede, at de (Frihedskampens mænd) ved deres uforfærdede indsats havde bidraget til at skabe Danmarks stilling ved voldsherredømmets kapitulation. Derfor blev de også fulgt til graven

---

af det danske folk sammen med Danmarks konge og dronning. Vore digtere flettede om dem i prosa og poesi en mindekrans, som aldrig hverken kan visne eller dø, så længe dansk tunge lever. Kirkens mænd lyste velsignelse over dem og stedte dem til hvile i hellig jord. Og selv om ganske enkelte og anderledes tænkende har fremsat udtalelser, som var egnede til at kaste smuds på mindet af nogle af frihedskæmperne, så vil dette kun formå at fremhæve den undtagelse, der bekræfter reglen. Danmarks helte fra de onde besættelsesår har indskrevet deres navne på at de stolteste blade i vor historie. Vi føler taknemmelighed og beundring for dem og er stolte med dem, der vovede alt i vort folks skæbnetime, hvad enten de satte livet til eller bevarede det; vi sørger med dem og er stolte med dem, der mistede så stort i den hårde kamp, og vi bevarer sammen med dem et stærkt og rent minde, som skal leve og lyse ind i kommende slægter. Således er billedet af frihedskampens mænd, og således bør deres eftermæle holdes i hævd, når vi engang (forhåbentlig inden så længe) er nået så vidt, at det, der fulgte efter, og som i nogen måde midlertidigt kastede skygger over den hæder, der hører modstandsbevægelsen og frihedskæmperne til, er skrevet i glemmebogen som de slagter, der altid følger som biprodukt fra udsmeltingen og rensningen af ertsens ædle malm. Men det er malmen, der består.

---

# Brev til læge Axel Vibede

Ejvind Swane-Lund

7. Juni 1945

Herr. Læge Axel Vibede, Frisegade 19, Nykøbing F.

I Henhold til Aftale under Deres Besøg her i Byen i Gaar skal jeg herved meddele Dem følgende Oplysninger om Flygtningelejrene, der staar under Chefen for det civile Luftværn i Stubbekøbing:

Antallet af Flygtninge fordeler sig saaledes:

<u>Stubbekøbing By:</u>	a) Teknisk Skole	66
	b) Pavillonen	72
	c) civile Skibe i Havnen	104
<u>Maglebrænde:</u>	a) Forsamlingshuset	75
<u>Abildvig:</u>	a) Feriekolonien	155
<u>Vejringe:</u>	a) Forsamlingshuset	179
<u>Sortsø:</u>	a) Skovpavillonen	88
<u>Skovby:</u>	a) Skolen	55
<u>Gunslev:</u>	a) Forsamlingshuset	146
<u>Torkildstrup:</u>	a) Forsamlingshuset	168
<u>Horbelev:</u>	a) Forsamlingshuset	83
<u>Bogø:</u>	a) Navigationsskolen	196

Paa Lazaretskibet "Rügen" befinder der sig for Tiden ca. 25 Personer, der hører hjemme i Flygtningelejrene, naturligvis foruden Skibets faste Besætning og saarede hørende til Hæren og Flaaden. Jeg vedlægger en Oversigt over, hvilke Personer af ikketysk Nationalitet, der befinder sig i de forskellige Lejre.



---

Deres ærbødige

Ejvind Swane-Lund



*Lazaretskibet Rügen i Stubbekobing havn*

*Note: Axel Vibede var praktiserende hals-, næse-, ore-specialist i Nykøbing F. E.Swane-Lund var oberstløjtnant i København, måtte gå under jorden og boede hos sin broder, pastor Niels Lund i Stubbekobing præstegård. Begge var aktive i modstandsbevægelsen, Axel Vibede tog sig mest af flygtningearbejdet efter befrielsen.*

---

## Et arbejderhjem i Lidstrup for et lille århundrede siden.

*Henry Jensen.*

**M**idt i Lidstrup by (nu staves det uden d), i det hus, der nu har Listrupvej 16, boede for 100 år siden træskommand Hans Jensen og hustruen Kirstine. De fik 6 børn, 4 piger og 2 drenge, hvoraf den yngste, Laurits, blev født den 18.april 1894 og død den 22.november 1956, blev min far. - Hans Jensen var født den 28.december 1854 som søn af Jens Andersen. Det var iøvrigt den sidste generation, der fik efternavn efter faderens fornavn. Dette hjem var nabohuset, nu nr.14. Kirstine var ca. 5 år yngre. Hun var tvilling og født i Horreby, det nuværende Nykøbingvej 200, hvor landevejen svinger mod Nykøbing. Endnu i min barndom i 30'erne boede den anden tvilling der med sin mand "Moster og Mosters Peder", samt datteren Anna.

Hjemmet i Lidstrup blev et godt, solidt hjem, bygget op på arbejde og respekt, samt et godt, kristent grundlag. Så vidt jeg ved, kom ingen af børnene "ud at tjene" før konfirmationen, men alligevel måtte der bestilles noget. Selv om Hans Jensen var træskomand, arbejdede han, hvor arbejde var at få. Således skar



*Hans og Kirstine Jensen som forlovede  
ca.1878*

---

han om sommeren tørv i Horreby Lyng, og Laurits og Hans Peder måtte med, Hans Peder var 1½ år ældre end Laurits. Ingen havde ur, men Hans Jensen var opfindsom: han konstruerede et solur ved at stille en pind i jorden. Når skyggen så nåede bestemte punkter, var det frokost, middag osv.. Og sidste punkt var fyraften. Tidligt om morgenen gik de tre ud ad Tværvej til Horreby og videre ad Lyngvejen til Horreby Lyng. Og ved fyraftenstid traskede de hjem igen.

Farfars dagbog fortæller om det øvrige arbejde. Den var også regnskabsbog. Vi får således at vide både om hans arbejdspladser og om daglønnen. Spurvning af Trollemosevejen, Gavlvejen og andre veje. Rensning af sluser her og der. Tjørneklipning, stable sten, rense kloaker, skovle sne, luge roer o.m.a.. Af og til har han været en halv dag på skolen. Der står ikke, hvad han bestilte der, men man kan jo gætte. Der fortælles, hvilke bønder, han arbejdede for: H.J.Frederiksen, C.Hansen, C.Jørgensen, A.Andersen, Herman Kaub og fl.. Daglønnen var 1-2 kr om dagen. Beløbene er normalt ikke opført som dagløn, men for perioder. Det svinger fra 50 øre hos lærer Krøl til 100 kr i høsthyre (1921). Bogen fortæller også om havens indretning. Æbletræet ved hønsegården hedder Kejser Aleksander, og i hjørnet står et Cox Pomona. Pæretræet ved R.Larsen hedder Grev Molkte. Og ved sveske-træet er der kulet kartofler ned: 50 pund Amerikanere, 100 p. Gule, 120 p. Vebers. Det var i 1916. Espaliertræet hedder Souvinier de Cougris. Navnet er prentet 2 gange, det har tydeligt givet hovedbrud.

Om sognerådet i 1917 fortæller dagbogen navne på medlemmerne:grd. H.J.Frederiksen, parcellist H.J.Jørgensen, Lidstrup, tømrer H.J.Jensen, grd Chr. Krag, Ørslev, smed H.P.Nielsen, lærer Andersen, Horreby, købm. R.Petersen, Eged, grd. A.Chr. Petersen, Karleby (formand), og tømrer

---

H.V. Frederiksen, Tunnerup. Dag- og regnskabsbogen er ført til juli 1921, ca. 1 år før han døde.

Det at gå ud i Lyngen var nu ingenting. Næh - for den 27.marts 1918 fortæller bogen, at der er købt en klokke for 24 kr. - Men jeg har fået fortalt, at farfar gik til Eskildstrup for at se på en klokke. Men 24 kr. var nu mange penge. Måske en hel måneds fortjeneste. Her måtte farmor med på råd. Tomhændet hjem igen de 8-9 km, og af sted igen næste dag for at købe klokken, for den *skulle* de nu have. - Det var bare de sidste 4-5 år af hans liv, de fik glæde af den. Efter farfars død flyttede farmor med klokken og andet bohaved ind hos Hans Peder og den yngste søster, Bertha, der havde slået sig sammen som fodermesterfolk hos Ole Nielsen. I 1925 flyttede de to sammen med farmor og klokken til Oustrup, hvor de købte en ejendom på 6 tdr. land ved siden af den, min far og mor havde købt i 1922. - Her hængte klokken så til 1958, da de solgte ejendommen og flyttede til Kettinge. Farmor var død allerede i 1927. I 1966 døde Hans Peder, og efter et par år alene flyttede Bertha til Klosteret i Nykøbing, hvor klokken hængte små 10 år, til hun døde i 1977. Siden da har den slået sine slag hos min søster i Slagelse.

Endnu et par ting fra regnskabsbogen: 25.august 1918 købt en gris for 20 kr. 11 posteringer på foder og mælk plus de 20 kr gav ialt 561 pund foder og udgifter på 114 kr. En gris i 1916 var løbet op på 148 kr og 88 øre.

Og så var det jo rationeringstider under 1.verdenskrig. I 1917 kostede  $\frac{1}{2}$  brød på 2 kg 46 øre + 2 mærker. Et lille franskbrød kostede 25 øre + 1 mærke. Det vejede 300 g.

Sidste postering er fra 16.juni 1922 hvor der er købt 50 pund majs til hønsene for 6 kr. Den 27.juli 1922 har han fået udbetalt 32 kr fra C. Jørgensen. Det har sikkert været sidste gang, farfar har arbejdet, i hvert fald for fremmede.

---

Hans og Kirstine Jensen ligger begravet på Nr.Ørslev kirkegård, hvor gravstedet desværre er sløjfet. Jeg kørte i flere år for faster Bertha derover til jul med en krans, og da Bertha var død i okt.1977, ville jeg fortsætte med at lægge blomster til jul. Men graven var allerede sløjfet.

Og børnene. Ja, som fortalt boede Hans Peder, Bertha og Laurits i Oustrup. De ligger alle 3 på Ndr.Kirkegård i Nykøbing. Kristine blev slotsgartnerkone på Rosenholm Slot på Djursland og er begravet i Jylland. Ellen blev først lærerinde i Bjælkerup ved St.Heddinge og senere købmandskone i Ny Bjergby og er begravet i Stigs Bjergby. Dorthea blev gårdmandskone i Lammefjorden og er begravet i Kundby. Og nu er børnebørnene ved at blive gamle. Nogle er allerede væk. Men en af dem sidder nu her som pensionist og lader tankerne gå tilbage til den gang, da alt var helt anderledes.

Men dagbogen. Ja, den får nok sin plads i det lokalhistoriske arkiv i Stubbekøbing.

*Note: Henry Jensen, Kettinge, er pensioneret overlærer.*

---

## Andelsmejeriet Hjortebjerg, 1889 - 1959.

*Svend O. Pedersen, Nr.Ørslev.*

I første halvdel af det 20. århundrede fandtes andelsmejerier spredt ud over det ganske land.

Senere har udviklingen medført stordrift inden for mejerisektoren med en nedlæggelse af de små mejerier til følge.

Andelsmejeriet Hjortebjerg i Karleby har fulgt denne udvikling, og der skal i det følgende gives nogle rids af mejeriets 70-årige historie af de skiftende bestyrelses forhandlingsprotokol.

Heraf fremgår det, at den 29.juni 1889 samledes en stor del beboere af Sdr.Kirkeby, Karleby og Horreby sogne for at søge oprettet et andelsmejeri, og da stemningen viste sig at være herfor, besluttedes det straks at holde generalforsamling og vedtage love. Bestyrelsen blev på 7 medlemmer, nemlig H.J.Bonde,,Eged, snedker S.N.Brandt, Sdr.Kirkeby, gårdejer H.C.Gammel, Tunnerup, gårdejer R.Rasmussen, Egebjerg, gårdejer H.E.F.Pille, Sdr. Kirkeby, som på det tidspunkt havde gårdmejeri, sognefoged H.P.Skytte, Karleby, og gårdejer L.R.Skovby, Sdr.Kirkeby. H.E.F.Pille valgtes til første formand.

Så kom der ellers hurtigt gang i arbejdet. Allerede den 3.juli 1889 traf bestyrelsen aftale med arkitekt Glahn, Nykøbing, om tegninger og overslag, og den 18.juli kunne arkitekten levere det ønskede til bestyrelsen, hvorefter man kunne modtage tilbud på mejeriets opførelse. Den 27.juli kunne man træffe aftale med murermester Knudsen, Nykøbing, om byggeriet til en pris af 15.000 kr. For bestyrelsen var der fortsat en mængde spørgsmål, der skulle tages stilling til,

---

f.eks. licitation over kørslen af mælk til mejeriet, optagelse af nye andelshavere, indkøb af forskelligt inventar, bortsalg af centrifugemælk og valle, samt, ikke mindst, ansættelse af personale.

Som mejeribestyrer ansattes i bestyrelsesmødet den 18. august 1889 blandt 65 ansøgere mejeriforpagter Søren Madsen fra Lyngø. Hans tid i Karleby blev ikke lang, for allerede i 1893 skulle man ansætte ny bestyrer. Der indkom da 108 ansøgninger, og man valgte heraf L. Larsen fra Nordfalsters mejeri, bl.a. fordi han havde opnået sølvmedalje for smør.

De kommende års bestyrelsesmøder er præget af de sager, der løbende opstår: udskiftning af inventar, forbedring af bygninger, problemer med andelshavere, der leverer for dårlig mælk - en blandede gedemælk i komælken -, aftaler med de store leverandører Bellinge og Corselitze.

Krigen 1914 - 1918 mærker man ikke meget til. Bestyrer Larsen søgte i 1916 om dyrtidstillæg, hvad der nægtedes ham. Iøvrigt opsagde han sin stilling fra 31. marts, 1917.

Som ny mejeribestyrer antoges Oskar Andersen fra Hørby station. Han må åbenbart være faldet godt til, for han holdt ved lige til mejeriets nedlæggelse i 1959. Det skal dertil oplyses, at hans far var mejeribestyrer på Horreby mejeri, hvorefter hans broder Vilhelm blev bestyrer. Han havde ligeledes en søster som mejerske på Åstrup mejeri.

I mellemkrigstiden må bestyrelsen gentagne gange diskutere kvægets sundhedstilstand, især hvad angår sygdomme som mund- og klovesyge, kalvekastning, tuberkulose og yverbetændelse.

Ved generalforsamlingen november 1929 vedtoges det at lade afholde en fest i anledning af mejeriets 40-års beståen, og

---

i bestyrelsemødet senere blev det bestemt at feste den 28.juni 1930 nær mejeriet, idet der blev nedlagt trægulve på Herman Niensens mark umiddelbart op ad mejeriets bygninger, og mman antog værten i Egebjerg forsamlingshus til at forestå festen.

Landbrugskrisen sætter i nogen grad sit præg på tredivernes bestyrelsesmøder. I mødet den 29.januar, 1932 behandlede man således en henvendelse fra Danske Landbrugeres Sammenslutning. Denne forening, forkortet LS, var dannet bl.a. i protest mod den eksisterende landboforening og med det formål mere aktivt at arbejde for at skaffe landbruget kår som andre erhverv. Ovennævnte henvendelse drejede sig om, at man foreslog eksporterhvervsvirksomheder som slagterier og mejerier at tilbageholde valuta i kortere eller længere tid, vel som en demonstration over for staten, der efter foreningens opfattelse ikke gjorde nok for det kriseramte landbrug. På Hjortebjerg tog man ingen drastiske skridt, henvendelsen blev arkiveret.

Den 7.november 1932 måtte man igen behandle et forslag fra LS. Man ønskede et samarbejde med det formål at fremtvinge en kroneværdi, der kunne give bedre rentabilitet i landbruget. Man vedtog at behandle spørgsmålet på en kommende generalforsamling. Imidlertid ser det ifølge referatet ikke ud til, at sagen senere blev behandlet. Dog vedtog generalforsamlingen den 15.maj 1936 at mejeriet tilslutter sig et op-råb fra LS til andelshaverne om at tilbageholde sødmælken søndag den 13.september som protest mod de vilkår, landbruget arbejder under.

I 1939 foretog man en gennemgribende istandsættelse af mejeriets lokaler, og samtidig gik man over til elektrisk drift.

I anledning af mejeriets 50-årsdag afholdtes en stor jubilæumsfest den 1.december 1939.



---

Den begyndte tidlig på mejeriet og om aftenen kl. 19 fortsattes på hotel Baltic i Nykøbing. Udførligt referat af festen samt af bestyrelsesmøde og generalforsamlinger findes på Stubbekøbing Lokalhistoriske Arkiv.

Krigen 1939 - 1945 og Danmarks befrielse efter besættelsen afspejles ikke i særlig grad i referaterne. December 1939 yder man som bidrag til de nødstedte Finner en drittel smør og 25 kg steppeost, og i februar 1940 fik danske syd for grænsen tilkendt 2 kg smør månedligt. I 1942 tegnede mejeriet et fadderskab for et finsk barn, 420 kr årligt plus en månedlig gavepakke.

Det var sjældent, at man skiftede formand. H.F.Pille havde været formand fra starten til 1894, da H.Christensen overtog posten. Han afløstes i 1905 af H.Gøtterup Tang. Han holdt ud i 37 år, indtil han på generalforsamlingen den 3.december 1942 afløstes af Vilhelm Larsen, Tunnerup. De følgende formænd var fra 1954 C. Madsen, Tunnerup, og fra 1956 Otto Hansen, Meelse.

Årene efter besættelsen var en ret stille tid for bestyrelsen. Naturligvis tog man sig af de løbende sager: aftaler om mælkekørsel, optagelse af nye andelshavere, fastlæggelse af priser, reparationer osv.. Imidlertid var antallet af andelshavere og interessen nedadgående. Ved generalforsamlingen den 6.december 1957 deltog således kun 23 medlemmer, og i bestyrelsesmødet den 3.juli 1958 drøftedes nedlægning af mejeriet. Da mejeribestyrer Oskar Andersen samtidig opsagde sin stilling på grund af alder pr. 1.april 1959, fandt man, at tiden nu var kommet for en nedlæggelse.

Til generalforsamlingen den 26.november, 1958 var mødt 82 andelshavere. Heraf stemte 79 for nedlæggelse. Ved en anden behandling den 22.december konfirmeredes vedtagelsen,

---

således at driften skulle standse den 1.april 1959. Horreby andelsmejeri overtog fra denne dato såvel bygninger som gæld og andelshavere.

Den afsluttende korte generalforsamling afholdtes den 16.juni 1959. Så havde mejeriet standset sin 70-årige virksomhed, men det gik som ved andre mejerinedlæggelser: de gode bygninger kunne anvendes til andre formål, og Hjørtbjerg mejeri genopstod som fjerkræslagteri.



---

# Ildebrand i Maglebrænde 1860

Vibeke Ravn - Mortensen

Ildebrand var og er en frygtelig katastrofe. På landet i gamle dage, med staldene fulde af dyr, yderst brandfarlige bygningsmaterialer og de utilstrækkelige brandslukningsmetoder gjorde alt til, at man var særdeles påpasselig med ild. Alligevel kunne det ikke undgås, at der opstod ildebrande, og en sådan skal her beskrives anno 1860 i Maglebrænde by.

Rapporten er hentet fra Brandtaksationsprotokoller, som der også ved denne lille artikel skal slås et slag for. De findes nu på Centralbiblioteket i Nykøbing F. på microfilm og er en godbid for slægtsforskere, da de rummer en del spændende oplysninger om fordums levevis og sociale forhold.

“År 1860, den 10.december mødtes den const. branddirektør om morgenen kl.4 i Maglebrænde By foranlediget ved, at han om natten kl.2 havde modtaget rapport om, at der var opstået ild i bemeldte by. Ved ankomsten fandt han gårdmand Lars Johnsen Lejres gård samt Henning Jensens hus aldeles nedbrændte.”

Således indledes brandrapporten, og der følger nu flere afhøringer af de brandlidte og deres husstand.

“Brandlidte gårdejer Niels Johnsen Lejre oplyste, at han er 30 år, hans familie og husstand består af hans kone Hanne Pedersdatter, 38 år, 4 børn 9,7 og 5 år. Tjenestekarlene Lars Pedersen og Jakob Jensen, samt tjenestepigerne Christine Hansdatter og Kirsten Nielsdatter samt endelig brandlidtes moder på 63 år.

Han havde i går været til besøg hos gårdmand Peder Skytte i Vejringe tilligemed kone og de 2 ældste børn. Ved hjemkom-

---

sten omtrent kl.8 kom begge karlene ud i gården og modtog befordringen, for at spænde hestene fra og sætte disse i stalden. Han begav sig derpå ind i stuen hvor han trak sine støvler og sokker af. Hvorefter han, da pigen fortalte ham, at hans moder havde fået besøg af Jens Løjmands enke, begav sig ind til hende for at samtale lidt med dem.

Da han havde siddet omtrent 1/4 time, hørte han sådan en forunderlig raslen udenfor, hvorfor han gik hen og lukkede døren op til haven, han så da en gul vinge, der flagrede fra taget, hvorpå han lukkede døren og løb til dagligstuen og råbte til konen om at redde sig og børnene. Han løb derpå tilbage til moderen, som havde forsøgt at tage en dyne med sig ud, men da hun ikke kunne få magt med den, måtte hun lade den ligge, hvorefter brandlidte hjalp hende til nærmeste hus.

Han sprang derpå tilbage og tog de 2 børn med sig ud, medens konen tog det ene; hvorledes Løjmands enke og det ældste barn kom ud, ved han ikke. Han løb derefter atter op i stuen for at redde nogle documenter, samt de contante penge, som bestod af 25 Rdl., men han fik kun det ene document og 21 Rdl.. Han greb tillige noget tøj, som han kastede udenfor i gården, men hvad det var, ved han ikke. Da han derpå atter kommer ud, står hele gården i lys lue, hvorefter han løb hen på gaden for derpå at brække stalddøren ind, for muligt at redde hestene, men taget begyndte at skride ned over ham og forbrændte hans højre hånd, så han måtte trække sig tilbage fra brandstedet uden at redde nogen af hestene.

Han havde 6 heste, 3 stk. ungvæg, som alt brændte. Efter hvad han har erfaret, er hans 2 svin reddet, hvorimod fårene - 12 stk. ialt - indebrændte. Han kan ikke tænke sig nogen årsag til ildens opkomst, ligesom han ikke kan opgive, hvor

---

samme udbrød, da hele gården var omspændt af luer, da han så ilden.”

Begge tjenestekarlene bliver også afhørt, og de giver en lignende forklaring. Her følger den enes referat:

“Tjenstekarlen Lars Pedersen forklarede at han i aftes, omtrent kl. 7½, kom hjem til gården efter at have været hos en skomager i Ore for at hente et par støvler. Ved sin hjemkomst begav han sig ind i stuen til den anden karl og pigerne, indtil han hørte, at hans husbond kom kørende hjem, og han begav sig straks ud med den anden karl for at spænde hestene fra og sætte disse på stald. De bruger ingen lys eller lygte, og hverken han eller den anden karl havde piber eller cigarer med i stalden. Efter at have forrettet disse staldtjenester, begiver han sig ind i stuen, hvor han kun havde opholdt sig en kort tid, da hans husbond råbte til ham, at der var ild i gården. Han løb straks ud, idet han samtidig hjalp konen ud med det ene barn. Efter at have bragt disse i sikkerhed, løb han til sit kammer for om muligt at redde sit tøj, men det var umuligt, da taget begyndte at skride ned. Han antager, at hans tøj havde værdi af 60 Rdl. hvoraf intet var assureret. Han er 26 år. Hans husbond plejer sjældent at ryge pibe og navnlig bemærkede han, at ved sammes hjemkomst havde han ingen ild på piben.”

Den anden karl Jakob Jensens forklaring er analog med ovenstående, dog løber han over til naboen, Niels Skomager, og de to når at redde gårdens 2 svin. Han fremfører ligeledes, at han foruden sine ejendele og penge også mistede sin skudsmålsbog ved branden.

Tjenestepigen Kirsten Nielsdatter har også nogle interessante detaljer at berette om:

“Kirsten Nielsdatter afsagde følgende forklaring:

---

Efter at hun henad kl.6 var færdig med at sysle, hvortil hun hverken brugte lys eller lygte, begav hun sig ind i stuen og gav sig til at strikke på en strømpe. Da husbonden kort efter gjorde anskrig, at der var ild i gården, løb hun tillige med den anden pige ud til pigekammeret, der ligger ved gangen ud til haven, og forsøgte at få ders tøj reddet. Det lykkedes den anden pige at få sin kiste ud, hvorimod hendes kiste kun blev ført udenfor døren, og hun antager, at den også er brændt og at taget er skredet ned over samme. - Ved denne udflytning fik den anden pige sin arm slemt forbrændt. Alle hendes ejendele, som ikke var assurerede, med undtagelse af de klæder hun gik og stod i, brændte. Ligeledes 8 Rdl. samt hvad hun havde i sin kiste. Hun kan ikke opgive, hvad værdi disse ejendele havde, da hun aldrig derover har gjort sig nogen idé.”

Hele denne grufulde og dramatiske beretning følges op af en senere taksation, hvoraf det fremgår, at ejeren, som ventet, var underforsikret, men han har dog senere formået at opbygge en ny gård, der har mtr.nr. 10 i Maglebrænde. Ved taksationsforretningen synes det noget småligt, at der fra forsikringspræmien blev fratrukket “ nogle forkullede tømmerstumper, der kan bruges til brænde, brændte mursten samt en stensat kælder” - når nu den brandlidte havde mistet alt ved katastrofen.

Udover forløbet af branden får vi også nogle andre interessante ting at vide: Der har været 11 mennesker i husstanden, hvilket nok ikke var så overvældende dengang, men dog nok til at forskrække enhver husmoder i dag. Tjenestekarlen, der “gik til Ore for at hente et par støvler” har gået en ret anseelig spadseretur efter en dags hårdt arbejde. Den pågældende løb også straks hen til konen og hjalp hende ud med et af børnene, *inden* han forsøgte at redde sine egne

---

ejendele, medens den anden løb til naboen efter hjælp. Han oplyste, at alt hans tøj, penge og Skudsmålsbogen, denne lille vigtige bog med den store betydning for hans videre livsforløb, brændte.

Hvad angår gårdmanden Lars Lejres forklaring får vi at vide, at han *først* hjælper sin mor ud, der "forsøgte at tage en dyne med". Dyner var kvindens fineste og dyreste eje, som de hagede meget om, og jo flere og mere velstoppede dynerne var, jo mere status gav disse dyner. Så det var jo ikke så mærkeligt at aftægtskone forsøgte at redde den ud. Han husker også at lukke døren til haven, inden han løber videre til sin kone. Gårdmanden redder kun 2 documenter samt dog de fleste penge. Men han gør alt, med livet som indsats, for at redde sine dyr.

Tjenestepigen bliver forbrændt for at redde sin kiste med alt, hvad hun ejer og har i sit unge liv. Og forbrænder sin arm. - Det er også værd at bemærke, at tjenestefolkene ikke var forsikrede, hvad man kan undre sig over, da de dog må have kendskab til den risiko, de løb derved. Men de har vel skønnet, at de små og surt fortjente penge ikke rakte til den luksus, som en forsikring jo var. En god husbond burde dog, ifølge Helene Strange, betale denne forsikring for deres tyende, men måske først efter en overstået katastrofe som denne omtalte. Det anføres også, at begge tjenestepigerne ikke kunne angive værdien af deres ejendele i kisterne, da de ikke havde gjort sig tanker derom. Hvorimod karlene ikke var i tvivl om, hvad de havde mistet.

Som en bemærkning kan nævnes, at naboen Henning Jensen, hvis gård også brændte aldeles ned, også var underforsikret, men han nåede at redde sin kone, 2 børn, indbo og kvæg: 3 stk. samt en gris.

---

Det påpeges i rapporten, at branddirektøren straks ved ankomsten til brandstedet om morgenen kl.4 havde givet ordre til sprøjter og mandskab om at sørge for slukning af brandtomterne. Og selvom den stærke blæst førte hen mod byen, anså han ikke at der var nogen fare for, at branden skulle brede sig til resten af byen.

Den besøgende Jens Løjmands enke gik selv ud og tog straks til sit hjem. Alle mennekser blev således reddet, men tilbage stod så familien husvild lige op til jul - deres hjem var totalt afbrændt, og forsikringspræmien alt for lav. - Det fremgår ikke, hvor store de menneskelige omkostninger var i denne situation. Og brandårsagen ses ikke at være opklaret. Men: Niels Skomager blev aldrig afhørt, "uagtet flere bud var afsendt efter ham". ---

Ovenstående er afskrevet efter de omtalte brandtaksationsprotokoller. Disse protokoller er lidt vanskelige at overskue, da de ikke er ordnet efter noget specielt system, men kun kronologisk anført, i modsætning til forsikringsprotokollerne som er ordnede herredsvis. Der ligger dog en fortrinlig vejledning på Centralbiblioteket, som man kan støtte sig til.

PS.: Det var dog ærgerligt at karlene var så tjenstvillige, at de nåede at sætte de arme heste på stald!



---

# Bygmelspandekager

Anne Vibeke Knudsen

## Bygmelspandekager

½ kg bygmel

2 æg

1 spsk. farin

½ pakke gær

½ tsk. kanel

Pandekagerne røres godt og står til hævnning i to timer. De bages på en varm pande i svinefedt og bliver så sprøde,

at hvedemelspandekager slet ikke kan tåle sammenligning med dem. Stikkelsbærkompot, æblekompot eller mørk farin til at dyppe i



David Monies: "Tynde Pandekager"

---

# Lidt spredte træk fra Stubbekøbing

Lilly Jensen

Jeg, som er født i 1905, hører til den generation, hvor vi alle kendte hinanden i Stubbekøbing. Jeg mindes den dag, da banen blev indviet i 1911 - det var en stor dag, et nyt lokomotiv med blomsterkrans om skorstenen og to vogne. En returbillet til Nykøbing kostede 2,25 kr.

I byen havde vi en stor gasmålerfabrik, der ejedes af P.W.Hallengren, vi havde maskinfabrikken, som fremstillede landbrugsmaskiner, som bl.a. leveredes til Rusland, også et stort savskæreri i Møllegade, ejeren hed Clemmensen. Der var karetmagerværksted, der leverede vogne til hele Nordfalster, vi havde bryggeri, også i Møllegade lige ved Klokkerplads, og så må vi ikke glemme alle fiskerne, som tjente mange penge til byen.

Da jeg var barn, var der kun ét hotel, men mange værtshuse og konditorier. Der var "Grønsund", der dengang ejedes af Andreasen, "Helene", Hotel Strandlyst i Havnegade, konditor Nottelmann, hvor vi drak chokolade med dejlig lagkage til. Også Freys Hotel, hvor kun de "fine" kom. Længere oppe i gaden lå Dampbageren, bagermester Jacobsen. På den anden side lå "Landmanden". Jeg husker tydeligt gårdskarlen Børge Lydolf. De havde en papegoje som ustandselig råbte: "Lydolf, Lydolf" og så kom han styrtende. Så kom "Fortunen" og lige efter "Sjælland". Ingen behøvede at tørste, for foruden de mange værtshuse kunne også købmændene servere øl i baglokalerne.

Stubbekøbing havde vel nok Danmarks flotteste borgmester, han hed Schultz, havde været guvernør på de vestindiske øer, gik ofte i flot uniform med masser af guld på ærmer og

---

skuldre og dertil en trekantet hat, ligeledes med guld. Vi tøse nejede dybt for ham når vi mødte ham, og var meget stolte, når han gav os et nådigt nik.

Jeg mindes også en original, kaldet "Snedkeren", som kom til byen kørende på en "velocipede" - en cykel med et mægtigt forhjul og et ganske lille baghjul. Han boede på fattiggården, som bestyredes af Maren og Niels.

Byens mange skomagere havde øgenavne. Jeg husker: Stumpe-skomagere, Galop-skomageren, Tornyre-skomageren, Tekniske-skomager, Hotel-skomageren (Julius Rasmussen), Sevehus-skomageren, hvis kone havde et sæbehus på hjørnet af Elversvej og Vestergade, Barber-skomageren, her var konen naturligvis barber.

Meget mere kunne skrives om den tid. Nu bor jeg i København, men ville gerne give dette lille indblik i vor lille bys hverdag.

---

# Specialforretninger

*Gustav Malmros*

Specialforretninger, således som det kendes indenfor mange brancher, er ikke en opfindelse af ny dato. Stubbekøbing - så liden den var - kunne i de første årtier af dette århundrede, og sikkert endnu tidligere, opvise flere specialforretninger, endda af en sådan karakter, at man kan undre sig over, at de kunne eksistere.

Den mærkeligste, som fandtes endnu et godt stykke ind i tyverne, blev drevet af nålemager Steen, der i sine senere år boede i "Elversminde" og havde taget sin forretning med sig hertil. I sin stue ud mod Asylvej havde han glasmontrer fyldt med nåle af mange slags og størrelser - synåle og knappenåle bl.a. - samt fiskekroge, også af forskellig størrelse og facon. Det var nok for "Stenmager Nål", som han blev kaldt, i hvert fald af drengene, blevet til en slags aftægtsgeschæft, men alligevel havde han, især om foråret, når der var opgang af skaller og aborre i Fribrødreaen, en ganske god forretning ved salg af fiskekroge.

I Bagergade, overfor Højskolehjemmet, hvor der nu er parkeringsplads, boede melhandler Hansen. Man skulle ind gennem en port i huset for at komme til butikken, og her færdedes melhandleren i sit grå-hvide tøj mellem de 200 pounds melsække, der stod sirligt på række langs væggene, åbne og med den øverste kant pænt rullet op, så man kunne se indholdet. Foruden mel af alle sorter solgte han også hønsefoder, hel majs og hvede, samt skaller, klid m.m. Det egentlige lager af mel opbevarede på loftet, hvor det blev hejst op gennem en lem i porten, og melet har han formentlig fået fra møller Hemmingsens store vindmølle på Ourevej, som var i brug dagligt, indtil den brændte engang i tyverne.

---

Læderhandler Bramsen boede i Møllegade. Huset var ikke stort, men alligevel optog butikken halvdelen af den sparsomme plads, og bag disken - fra gaden til havesiden - var store hylder med læderstykker i alle størrelser og tykkelser fra hele oksehuder til ganske små stumper, som kunne bruges, når vandpumperne en gang imellem skulle have nye "hjerteklapper". Bramsen har sikkert været leverandør af læder til både skomagere og sadelmagere men solgte altså også en detail. Det skete efter vægt, og ejendommeligt nok blev læderstykkerne vejte i kvint og ikke i gram.

Men der var flere specialforretninger endnu. Stubbekøbing havde to modeforretninger, som udelukkende solgte damehatte, kreeret af forretningens indehavere, og i Vestergade havde frk. Palsø en lille specialforretning for kaffe og the. Endelig havde byen en propskærer. Tiden var dog løbet fra hans erhverv, og i stedet for at skære propper var han efter første verdenskrig gået over til at sy bælg til gasmålerfabrikken.



---

# Arbejdsgilder i Landsbyen

F. Nabe-Nielsen

De fleste af landsbyens gilder var arbejdsgilder, der havde navn efter det arbejde, som de dannede afslutning på. Ideen bag det fællesarbejde, der lå til grund for dem, var, at den enkelte gårdmand kunne få et bestemt arbejde udført på en hurtig måde ved at låne folkehjælp hos sine byfæller. Betalingen bestod kun i god beværtning af deltagerne i arbejdet - og naturligvis underforstået forpligtelsen til at gøre gengæld.

Af arbejdsgilderne er til vor tid næsten kun bevaret høstgildet. Tidligere var der ellers gilder som enggilder, græsgilder, høsletgilder, plovgilder, tidselgilder, tærsekgilder og mange andre, ja næsten lige så mange gilder, som der var arbejder at udføre i fællesskab. Der var også gilder for indendørsarbejde som karte-, spinde-, kniple-, væve- og trendegilder for at nævne nogle.

Hulegildet var et gilde, som vistnok kun kendes fra optegnelser fra egnene omkring Guldborgsund, især fra Hasselo. Gildet holdtes, når en såkaldt ege, en båd af en udhulet træstamme, var færdig. Trods navnet kunne der godt bruges en bøgestamme. Egerne blev brugt til bl.a. at befordre kreaturer og heste over til småøerne i Guldborgsund, idet der blev bundet to sammen, så dyrene stod med forbenene i den ene og bagbenene i den anden. Det var tydeligvis en båd af oldtidstype, men man har efterretninger om deres brug langt op i 1800-årene.

Møggilde eller møddingsgilde, der afsluttede udkørslen af mæg, er også kendt fra Falster, og i øvrigt i mange andre egne. I reglen var der flere møglav i hver landsby, som Sdr. Alslev, hvor 3-4 gårde udgjorde et lav. Hver gård mødte

---

med en eller to vogne med heste og mandskab. Det var hårdt arbejde, og det gik også hårdt til ved gilderne. Der blev drukket bravt og gjort grove løjer, der ofte gik ud over de store og halvvoxne drenge. Derfor ses det også i nogle vedtægter, at bylavet forbød disse gilder.

Klinegildet holdtes ved forårstid, når lervæggene mellem bindingsværket var klinet og repareret. Det var pigearbejde, men karlene kørte leret hjem og blandede det. Karen Toxværd har en optegnelse fra et klinegilde i Bruslerup i Væggerløse sogn. Det var hos Anders Krøls. Her fik folkene ved gildet et stort fad æbleskiver, og på hver side af fadet stod der en stor tallerken stegt flæsk, som spistes sammen med æbleskiverne. Nu var Krøl fra Nordfalster, så skikken kan muligvis stamme derfra.

Når bindingsværkets træværk, porte og for resten også træsko var tjæret ved pinsetid holdtes tjæregilde. Tjære var en vare, som købtes i købstaden, og ofte købte bylavet samtidig en tønde tjære til vognsmørelse, som blev fordelt til bymændene efter behov. Tjæren blev blandet med dyrehjerner f.eks. af får og undertiden også med de sorte skovsnegle, som indsamledes til dette brug. Den, der smør godt, kører godt!

Rejsegildet kom også til at høre med til landsbyens gilder, selvom det ikke just var et årligt gilde, og antagelig er skikken kommet fra Tyskland. Det adskiller sig fra de andre gilder ved, at det holdtes før arbejdet (huset) var færdigt, nemlig som nu når tagets træværk var rejst. Det var nok begrundet i, at "huggeren" d.v.s. tømreren da var færdig med sit arbejde. Fra Fyn har man efterretning om, at gildet først afholdtes, når huset var færdigt til indflytning.

Af senere dato er "bytte-avis-gilder" for tre-fire familier, som holdt avis sammen. Enkelte gilder var spillegilder.

---

Det gælder doble- eller kastegilder (fordi der brugtes terninger). Det holdtes, når en bymand havde haft særligt uheld med sin besætning eller måske havde været ude for ildsvåde. Spillegilder som andespil er af nyere dato, og har bredt sig til købstæderne, men har sit hjemsted i landsbykroerne. Der haves efterretning om en Rødby-borger, der i 1848 indbød til skiveskydning "på en slagtet ko" og der betaltes 3 mark for et skud. Almindeligvis gik overskuddet ved ande- og andre lignende spil til et fælles formål. De sidstnævnte gilder er ikke arbejdsgilder, men de indgik i rækken af landsbyens gilder.

*Kilde: Lolland-Falsters Folketidende, 6.april 1971.*



---

# Glimt fra det gamle Stubbekøbing gennem Folketællingen 1787

Niels Friis

Folketællingen 1787 er den ældste eksisterende. Vi kunne også have taget den næste, nemlig 1801, som også er bevaret, og vi ville da have bemærket den ejendommelighed, at indbyggertallet i Stubbekøbing dengang, 14 år senere, var nøjagtig det samme som i 1787, nemlig 467 indbygere. Når man ser 1787 folketællingen igennem, kan man næsten fornemme de “gode, gamle dage” alene ved den sirlige gotiske håndskrift og derfor lidt om, hvad en sådan folketælling kan fortælle om byen i hine tider.

For at begynde med de “store” mænd i byen var der den 74-årige byfoged, byskriver og købmand Jørgen Scheel, som boede på Vestergades nordre side - der var ingen numre på husene dengang. Han og hans hustru, der var født Staal, af den gamle Stubbekøbing-slægt, førte et stort hus, hvilket vel var en følge af at han havde både embeds- og købmandsforretning at passe. Af folketællingslisten kan vi også se, at sønnen, den 27-årige Ditlev Scheel, var “købmandskar”, og desuden var der 6 tjenestefolk af alle aldre i købmandsgården: en stuepige, en kokkepige, en bryggerspige, en gårdskar og en dreng og endnu en kvinde: den 40-årige Maren Pedersdatter, om hvem Scheel dog oplyser, at hun var dum, døv og (fattig)lem.

På byfogedposten var Jørgen Scheel den berømte Chr. Nielsen Bentzons efterfølger og havde i de bevægede perioder i dennes embedstid med stor fasthed trådt op imod ham. Som højt fortjent og fremtrædende borger i sin by fandt Scheel sit sidste hvilested i kirken, hvor hans gravsten endnu findes.

---

Kort før sin død i 1793 var han gået af, men havde fået kongelig påskønnelse af sin gode embedsvirksomhed.

Byfoged Bentzons enke, der var hans tredie hustru, levede i øvrigt endnu i byen; det var den 62-årige Dorthea Margrethe Buch, der boede sammen med en datter og en sønne-datter, og fik "40 Rdl. pension af Post-Cassen".

En mand af samme beskaffenhed som Jørgen Scheel var hans svoger, den 49-årige "Hof-Agent, Proprietær og Købmand" Ditlev Staal, der boede nogle få huse derfra, ligeledes på Vestergades nordre side. Han havde 9 børn i alderen fra 19 til 8 år, og holdt "Informator", d.v.s. huslærer til de yngste, det var den 30-årige student Peder Sandberg. Den ældste søn, Hans Staal, var sendt til uddannelse i Königsberg, hvor han var "købmandskarl", men han var hjemme på besøg, da folketællingen fandt sted. Til sin store familie og sin utvivlsomt også store købmandshandel havde Ditlev Staal ialt 8 tjenestefolk. Han var ganske givet en holden mand. Hans proprietærtitel kom fra, at han var ejer af Klintholm på Møn, som han havde købt af Kronen, og hvor han i øvrigt døde i 1797, hvorpå godset kom til Scavenius-slægten.

Bentzon-slægten var stadig repræsenteret i Stubbekøbing, også i næste slægtled. I Vestergade træffer vi den 40-årige postmester og købmand Niels Bentzon. Han var søn af byfogeden, men roligere af temperament end sin far. Med sin anden hustru, Eva Mandix, blev han far til den senere agent Lorentz Jacob Bentzon, hvis søn var den berømte apoteker Alfred Bentzon, der atter havde sønnerne apoteker Alfred Bentzon (1855-1932) og forfatteren Otto Bentzon (1856-1927). Postmester og købmand Niels Bentzon havde ved folketællingen 1787 fire børn, to af hvert ægteskab, men fik altså flere i det sidste. Han havde sin 26-årige søster Gunhild og sin 21-årige bror Jacob boende i sin købmandsgård, og yderligere en lille 4-årig broderdatter. Også han havde 8

---

tjenestefolk, hvilket nok i de tider har været det mindste, hvormed det lod sig gøre at passe et hus af det omfang.

De tre købmænd Scheel, Staal og Bentzon dominerede byen og handelen. Der var flere købmænd, men ikke i deres format - og Wulfférne, der jo senere fik en stor betydning for Stubbekøbing, var endnu ikke dukket op.

Ser vi på de mere jævne håndværkere og næringsdrivende, så var der naturligvis først og fremmest de kategorier enhver by, stor eller lille, har brug for: bagere, skræddere, slagtere, skomagere o.s.v. - og egentlig meget få, der kunne siges at sætte præg på næringslivet. Kridtpibeindustrien, der jo endnu dengang var noget specielt for Stubbekøbing, var repræsenteret af 5 - 6 pibemagere, hvorimod tobaksavlingen, der jo tidligere spiller så stor rolle, ikke mere dominerede på nogen måde. Heller ikke "Fayencen", en gang byens stolthed, betød noget videre nu - der var ved 1787-tællingen kun et par professionelle pottemagere tilbage. Et ganske ejendommeligt forhold åbenbarer sig for skomagernes vedkommende. Der var en 6 - 7 stykker af dem i byen, og deraf hed ikke mindre end 4 Neble - jo et kendt Falstersk sted- og familienavn. Der var Jens, Peder, Jørgen og Rasmus Nebbølle, alle havde selvstændig virksomhed og større eller mindre familie. Dette ærværdige skomagernavn træffes jo i øvrigt siden hen i sammentrængt form, idet senere generationer kort og godt skrev sig Neble. Dette navn levede længe i byen.

Det er ikke rigtigt, når det i forskellige beskrivelser af byen hedder, at Stubbekøbing først fik værtshuse og gæstgiveri ind i 1800-tallet, først og fremmest det Wulff'ske. Allerede i folketællingen 1787 finder vi på Torvets venstre side "Værtshusholder" Hans Voigt, og han var endda ikke alene i byen. Også den 72-årige enke Maren Mortensdatter i Grønnegade betegnes som værtshusholderske, og om Christen Pedersen og hustru, et ungt ægtepar, ligeledes i Grønnegade,

---

hedder det i listernes særlige oplysningsrubrik, at de "holder lidet vertshuus". Nogen kilde til uro kan disse små værtshushold næppe have været. Det vil fremgå alene af den omstændighed, at byens vægter Rasmus Hansen, der stadig var i funktion, var over 80 år gammel. Toldopsynet, der jo spillede en ikke ringe rolle her, varetoges af den 55-årige tolder og "Consumptionsforvalter" Carl Chr. Mönster. Til sin hjælp havde han en Consumptionsbetjent, den 64-årige Rasmus Frandsen, der for øvrigt levede under tragiske familieforhold, med en blind og sengeliggende hustru; også det fremgår af den særlige oplysningsrubrik i folketællingslisten.

Det er for øvrigt mærkeligt nu at se, med hvilken ligefremhed, ja næsten ubarmhertighed, den gamle folketællingsliste af 1787 nævner ting og forhold ved deres rette navn, som man nu af humane og følelsesmæssige grunde omgås med langt større varsomhed. På Torvets østre side boede f.eks. en afskediget sergent Anders Heide, der nu ernærede sig som skrædder. Han synes at have haft et helt privat asyl - det er bedrøvelige skikkelser, man træffer her i folketællingens beskrivelse. Hos ham har til huse den 39-årige Kirsten Vægters; hun er, hedder det, "vanfør og betler". Den 80-årige Anders Hansen, der også bor til leje, kaldes i listen ligeud betler, den 40-årige enke Anna Støds betegnes som krøbling, enken Mette Olsdatter har en vanfør søn på 7 år. Om daglejer Chr. Clausens kone siges ubarmhertigt, at hun halter, og også den 72-årige Anders Hansen er, som sin ældre navnebroder slet og ret "betler". I sandhed en underlig samling lejere at have i sit hus, og næppe helt let at holde styr på. Men måske har Anders Heide, som gammel underofficer haft krammet på den triste skare, trods alt.

Kigger vi indenfor i præstegården - ja, der var faktisk ikke nogen i gængs forstand - men altså præsteboligen, på Søndergades søndre side, finder vi byens sognepræst, den

---

43-årige Peder Buch. Også kapellanen Holger Finkenhagen Olivarius var helt ny i byen og boede i Møllegade. Ligeledes i Møllegade træffer vi organisten, den 50-årige Christian Staal, hvem samtiden temmeligt kategorisk kaldte uduelig. Han hørte også til den kendte Stubbekøbing-slægt. Halvvejs gæst i byen var den 38-årige kaptajnløjtnant i flåden Chr. Wulff, der med sin familie boede i Grønnegade. Han fungerede som "Enroulleringschef" for Falster, Lolland og Møn. Han havde hustru og 3 børn, og holdt 2 tjenestefolk, han var en af byens fornemste embedsmænd.

For byens sundhed sørgede den 36-årige "Licentiat" Gotfred Kock. Han var nylig kommet til byen og beklædte posten som "Provincial-Chirurgus" for hele Lolland-Falster. Han boede i Møllegades søndre side sammen med hustruen Cathrine Marie Bentzon og to børn. De holdt amme og to tjenestepiger.

Som det ses: man kan få megen spændende læsning gennem folketællingslisterne!

*Kilde: Folketællingsliste 1787, film, Lokalthistorisk Arkiv.*

---

# Fra Tiggerstav til fuld Folkepension

*Laurentius Tambour*

## Horbelev og Falkerslev sognes styre gennem tiderne

Reglementet for fattigvæsenet på landet af 5.juli 1803 angående fattigkommisionerne blev spiren til de nuværende sogneråd.

Fattigkommisionen bestod af: Sognepræsten, den stedlige politimester, en af de største lodsejere og 3 eller 4 af de bedste sognemænd valgt på 3 år, første gang af kommisionens 3 selvskrevne medlemmer, senere af samtlige kommisionens medlemmer.

Ved anordning af 13.august 1841 afløstes fattigkommisionerne af sogneforstanderskabet, der bestod af: Sognepræsten, herredsfogeden (politimesteren), den eller de lodsejere, der ejede mindst 32 tdr. af sognekommunens hartkorn samt 4 til 9 (i fornødent fald flere) andre på 6 år af sognedistriktets beboere valgte, uberygtede mænd.

Foruden 25-års alder krævedes både til valgret og valgbarhed, at den pågældende skulle have i eje eller fæste i det mindste 1 tønne hartkorn eller i forpagtning mindst 10 tønner hartkorn, eller som ejer eller arvefæster med ret til at sælge eller pantsætte, besidde bygningsafgiftspligtige bygninger til en assuranceværdi af 1000 Rdl..

Ved lov af 22.marts 1855 skete følgende forandringer: Sognepræstens stemmeret indskrænkedes til at gælde fattig- og skolesager. Politimesterens bortfaldt helt. De større lodsejeres ret til at indtræde som selvskrevne medlemmer af sogneforstanderskabet bortfaldt. De valgte medlemmers antal forøgedes, når det var lige, med et medlem, og der indførtes en

---

deling af vælgerne i to klasser, hvoraf den ene, bestående af den højst beskattede femtedel, skulle vælge den større del af forstanderskabets medlemmer.

Ved landkommunalreformloven af 6.juli 1867 indførtes navnet sogneråd i stedet for sogneforstanderskab.

Sondringen mellem de to valgklasser bortfaldt ved den kommunale valglov af 20.april 1908, der gennemførte almindelig og lige valgret for mænd og kvinder.

Højærværdige Hr Consistialraad Koch.

Efter at have modtaget Deres Højærværdigheds Forslag med Hensyn til Antallet af de Mænd som, ifølge Anordningens af 13.August d.a. § 2 skulle udvælges til Medlemmer af Sogneforstanderskabet for Horbelev og Falkerslev Sogne, saavel som til Udnævnelsen af de Mænd, der kulle bestyre Valgene, bifalder Statsamtet, at hint Antal berammes til 9, og at Kammerraad Stampe, Sognefoged Ole Skov i Særslev og Sognefoged Jeppe Larsen i Virket udnævnes til Valgbestyrere.

Idet jeg anmoder Deres Højærværdighed om behagelig at bringe dette til rette Vedkommendes Kundskab, nærer jeg den Forventning, at De vil bidrage til at Valget saa hurtigt som muligt iværksættes overensstemmende med de i Forordningen § 7 - 9 foreskrevne Regler, og forøvrigt under Iagttagelse af Bestemmelserne i Forordningens § 3.4.5 og 6, for at Sogneforstanderskabet, saaledes som § 36 foreskriver, ved næste Aars Begyndelse kan træde i Virksomhed, og saasnart Valghandlingen er tilendebragt, forventer jeg, overensstemmende med Forordningens § 9, at modtage en fuldstændig Indberetning om, hvad der ved samme er passeret.

Sluttelig undlader jeg ikke, i Anledning af Deres Højærværdigheds Forespørgsel, at bemærke, at det maa ansees for utvivlsomt, at Medlemmerne af Valgbestyrelsen ikke ere udelukkede fra at vælges til Sogneforstandere.

Stiftamtet for Lolland og Falster, Nykøbing d.7.October 1841.

R.v.Jessen

År 1841 den 9.november blev, i Horbelev kirke, foretaget valg af 9 sogneforstandere for Horbelev og Falkerslev sogne, i henhold til ovenstående skrivelse fra stiftamtet til sognepræst Koch og efter en forudgående bekendtgørelse i begge

---

kirker søndag d.31.oktober. Tilspurgt erklærede de valgberettigede, at de ikke havde noget at erindre mod valglisten. Der var 89 stemmeberettigede vælgere, og ved stemmeoptællingen fandtes følgende 9 mænd at have flest stemmer

Forvalter Müller, Falkerslev -----	63	stemmer
Jeppe Larsen, Virket -----	56	-
Lars Kok, Meelse -----	51	-
Ole Myssen, Falkerslev -----	44	-
Hans Møller, Horbelev -----	42	-
Hans Lise, Sørslev -----	41	-
Hans Bendtsen, Brejninge -----	38	-
Lars Hare, Bønnet -----	37	-
Hans Lise, Virket -----	37	-

Disse 9 mænd blev altså erkendt for valgte sogneforstandere for Horbelev og Falkerslev sogne. Hvilket valgbestyrelsen underskrev d.9.november 1841 og Stitamtet approberede d.17.november s.å.. Protokollen beretter videre, at man d.11.december 1841 valgte forvalter Müller, Falkerslev, til formand for sogneforstanderskabet, men da de 9 underskriver protokollen må man under Hans Larsens og Lars Koks navne skrive: mfp, dvs. "med ført pen" - de har altså ikke kunnet skrive!

Protokollen beretter videre, at d.18.maj 1904 afholdt sognerådet møde hvor et forslag til andragende til amtsrådet om at måtte adskille Horbelev og Falkerslev sogne blev enstemmigt vedtaget. Og godt et år efter, d.30.maj 1905 afholder sognerådet så et ekstraordinært møde fordi man har fået meddelelse fra amtsrådet om, at :

"Indenrigsministeriet samtykker i, at Horbeløv og Falkersløv Sogne fra den 1.April 1905 at regne adskilles i kommunal Henseende for fra nævnte Tidspunkt at udgøre tvende sær-



---

skilte Kommuner med tilføjende, at Sogneraadet snarest muligt maa foranledige, at der paa lovlig Maade foretages Valg af de ny Sogneraads Medlemmer: 9 for Horbeløv Kommune og 7 for Falkersløv Kommune, idet det bemærkes, at de ny Valg overensstemmende med Lovens § 4 vil være gældende for Seksaaret til Udgangen af 1910, dog saaledes at det i sin Tid af de ny Sogneraad hvert for sig ved Lodtrækning afgøres, hvorvidt en større eller mindre Del af Medlemmerne skal afgaa ved Udløbet af Treaaret til 31. December 1907”.

#### Formænd for Horbeløv og Falkersløv Sogneforstanderskab:

- 1841 - 1848 Forvalter Müller, Falkersløv
- 1848 - 1855 Sognepræst J.L.Fog, Horbelev
- 1855 - 1857 Gårdmand Lars Belling, Virket
- 1857 - 1862 Sognepræst J. Buntzen Koch, Horbelev
- 1862 - 1867 Jægermester Stampe, Skjørringe

#### Formænd for Sognerådet i Horbeløv - Falkersløv Kommune:

- 1867 - 1883 Jægermester Stampe, Skjørringe
- 1883 - 1892 Gårdejer H. Svej, Bønned
- 1892 - 1901 Gårdejer A.P. Nielsen, Skjoldrup
- 1901 - 1905 Lærer H. Larsen, Horbeløv

#### Formænd for Sognerådet i Horbelev Kommune:

- 1905 - 1906 Lærer H. Larsen, Horbelev
- 1906 - 1913 Grd. A.P. Nielsen, Skjoldrup
- 1913 - 1925 Grd. J. Hansen, Eriksdal
- 1925 - 1933 Grd. Peter Christensen, Sørslev
- 1933 - 1950 Grd. Henrik Kylling, Sdr. Grimmelstrup

---

1950 - 1969 Uddeler Chr. F. Christensen, Særslev  
1969 - 1970 Grd. Ejvind Jensen, Nr. Tåstrup

Formænd for Sognerådet i Falkerslev Kommune:

1905 - 1909 Grd. Morten Brunn, Truelstrup  
1909 - 1913 Grd. Hans Peter Hare, Falkerslev  
1913 - 1925 Grd. Morten Brunn, Truelstrup  
1925 - 1937 Træskomager Rasmus Rasmussen, Virket  
1937 - 1950 Grd. Hans Jørgensen, Truelstrup  
1950 - 1954 Grd. Harry Nielsen, Falkerslev  
1954 - 1956 Arbejdsmand Chr. Jørgensen, Falkerslev  
1956 - 1960 Skovrider Marth Olsen, Skjørringe  
1960 - 1966 Grd. Herluf Hare, Virket  
1966 - 1970 Grd. Knud Strange, Falkerslev

*Note: L. Tambour, der var lærer i Horbelev, skrev denne artikel i 1970. Kommunalreformen samme år ændrede alt dette. En fortsættelse af ovenstående kan læses i pjecen "Fra sogneråd til byråd, Kommunalreformen i Stubbekobing 1970" som Lokalhistorisk Arkiv og Lokalhistorisk Forening udgav 1.april i år, og som stadig fås gratis i Arkivet og på Biblioteket*

BIS

---

## 20 døgn i Grønsunds is uden lys og varme

A. Nystrøm

*I februar 1963 la det store norske motorskib "Ariston" uhjælpeligt fast i ismasserne midt ude i Grønsund. Skibets kaptajn fortæller i et interview til Folketidende d. 7. februar 1963:*

**D**et vi frygter mest er, at isen skal begynde at skrue sig sammen om os. Vi venter jo på isbryder hver eneste dag, og det hjælper os kun meget lidt, at vi hver dag får melding om, hvor de danske isbrydere befinder sig. Ariston, der er på 1500 bruttotons er på vej til Gent i Belgien med kali fra Rusland. Vi ville søge nødhavn i Stubbekøbing, da vi havde fået maskinskade, men kom altså ikke længere end til lige syd for Bogø i Grønsund, nordvest for Stubbekøbing.

Skibets besætning er normalt på 12 mand, men tilbage er nu kun 6, tre nordmænd, to spaniolere og en franskmænd. De øvrige har alle ønsket at komme tilbage til Norge - to rejste for kun et par dage siden. Selv om seks mand af besætningen nu er rejst, er det alligevel en dyr historie for rederiet, idet det koster omkring 2-3000 kr. pr. dag.

Der er arbejde nok om bord. Vi tager hver dag ind til byen for at købe proviant, og det er jo en lang tur - næsten 2 kilometer. Der skal jo også gøres rent overalt om bord, ligesom et par mand er beskæftiget med at få maskinen gjort klar, til vi atter er fri.

Indtil for et par dage siden har man måttet undvære både lys og varme, da kølepumpen var gået i stykker. Imidlertid lykkedes det at få en del af kølepumpen repareret i Stubbekøbing, således at der igen kunne komme både lys og varme om bord. Det har derimod ikke knebet med provianten, men

---

det ud over isen på en slæde, og det samme har været tilfældet med olien.

Lasten kan ikke tage skade af den langvarige transport medmindre skibet springer læk, så der kommer vand ind i lasten. Vi er derfor nødt til at have vagt på dækket hele døgnet rundt, så vi kan være parat, hvis isen pludselig skal rive sig løs og begynde at drive med strømmen.

Jeg tager situationen meget roligt, og det samme gør mandskabet, selv om det er en kold omgang for de to spaniolere, de er vant til at leve under noget varmere himmelstrøg.

Nu har jeg sejlet i 54 år, men kun en gang tidligere har jeg siddet fast i isen. Det var under isvinteren 1956-57. Vi lå oppe i Oslofjorden, omkring 30 skibe i alt. Isbryderne arbejdede både dag og nat. Endelig, efter seks ugers forløb, blev vi hjulpet fri af den danske isbryder Store Bjørn - men så længe håber vi selvfølgelig ikke at skulle sidde fast her.

Vi bliver nødt til at have nyt mandskab i stedet for de seks, der forlod os, men om det bliver de samme igen er nok tvivlsomt. De har sikkert fået ny hyre, og det kan lige så godt blive danske sømænd som norske. Der har gennem årene været mange danske om bord her.

Næsten hver dag er vi i forbindelse med rederiet gennem skibsmægler R.P.Petersen, Stubbekøbing. Der er ganske vist radio om bord, men da skibet ligger omgivet af land til alle sider, er radioforbindelsen meget dårlig.

Vi glæder os naturligvis til atter at høre motorens dunken i skibet på vej mod Gent. Men såfremt der ikke kommer isbryderassistance, kan der godt gå et stykke tid, før isen er så løs, at det bliver muligt for Ariston at komme frem ved egen kraft. Isen er omkring en meter tyk lige omkring skibet, og da mandskabet for en uges tid siden huggede hul i isen, viste

---

det sig, at der et par steder var flere lag med vand imellem. Vi håber derfor på isbryderassistance i meget nær fremtid, men vi er jo klar over, at det først og fremmest gælder om at holde de større farvande åbne for sejlads.

*Note: Efter læsningen af denne reportage spørger man sikkert sig selv: Hvad skete der så - kom de fri og sejlede de videre til Gent med deres kalle? Vi har forsket lidt i sagen, og kan fortælle, at der desværre ikke kom nogen happy-end på historien! Der skete nemlig det, at der gik ild i skibet medens det lå derude i Porrebugten. I juli blev det slæbt til Madsnedsund, hvor motoren blev fjernet og skibet selv bugseret til Kolding. Der lå det i 23 år, og blev brugt til opbevaring af korn. Så blev det endnu engang slæbt til Madsnedsund hvor det blev hugget op. Om kaptajn Nystrøm og hans blandede mandskabs videre skæbne vides intet.  
BIS*

---

# Håndværkerkår i gamle dage

H.O. Vilhelm Jensen

*Lolland-Falsters Venstreblad bragte omkring 1940 neden stående artikel:*

Når man vil høre om livet i gamle tider eller ønsker en beretning om håndværkernes kår i gamle dage, så får man de bedste oplysninger hos snedker Vilhelm Jensen, Aastrup. Kun få mennekser bevarer op i årene hukommelsen så frisk som han, og da han fra ganske ung havde interesse for livet, som rørte sig omkring ham, og havde evne til at bevare mange tildragelser i sin erindring, besidder han på dette område større viden end de fleste andre

Snedker Jensen er født den 18.maj 1857 i Sundby på Falster som søn af sognefoged og gårdejer Jens Jørgensen. Efter nogle få års ophold i Sundby afstod Jens Jørgensen sin gård til en broder, og da fru Jørgensen havde læst til jordemoder, søgte hun kald som sådan. Hun vikarierede en kort tid i Bandholm, var nogle år ansat i Højreby, for senere at blive kaldet til distriktsjordemoder i Aastrup, hvor jordemoderboligen dengang var. Det var i året 1869, og fra den gang har V. Jensen til stadighed haft sit hjem i Aastrup.

Efter konfirmationen kom han i snedkerlære hos daværende snedker Arentzen i Stubbekøbing, som drev den forretning, snedker Petersen nu er indehaver af. Meget har forandret sig siden den tid, og når Jensen fortæller om forholdene den gang, kan vi yngre kun lytte til med undren. Han har i tidens løb set Stubbekøbing udvide sig betydelig; hvor der før var marker og haver, er der nu gader og hyggelige villaer. Arbejdstiden den gang var meget længere end vi kender den nu, og fritiden kun kort. F.eks. fortæller Jensen, at i 1872,

---

da stormfloden kom og hærgede kysterne og vandet trængte op i Stubbekøbing gader, gav mester lærlingene fri en halv time, for at de kunne gå ned og se vandmasserne, og det var næsten enestående at få fri midt på dagen.

Efter læretiden arbejdede Jensen nogle år som tømrersvend og var tillige en del beskæftiget ved møllebyggearbejde; i den tid boede han en del hjemme, og det var lange ture, når han fra Aastrup gik på arbejde til Corselitze eller ned på Ønslev mølle, men forholdene var jo ikke anderledes den gang. I 1886 byggede han sit nuværende hus i Aastrup, hvor han og hans hustru har boet i 54 år.

At Jensen blev sin egen mand betød ikke, at det blev lettere for ham. Vel var der arbejde nok, men det var jo for det meste ude omkring i sognet, og det er kun få huse og gårde der, han ikke i årenes løb har haft med at gøre. Om morgenen kunne man se Jensen gå med sit værktøj på nakken, og enten det var langt eller kort, var han gerne den første mand på pladsen. Meget arbejde har denne mand gjort i alle disse år, og vel er benene blevet stive og ryggen kan være øm, men endnu kan han gå lange ture, selv om gangen ikke er så spændstig som i de unge år. Nu har Jensen til dels sagt stop med arbejdet ude omkring, men endnu kan man hver dag træffe ham i værkstedet, beskæftiget ved sin høvlebænk. Om sommeren er han optaget i sin have og da navnlig af sin bi-gård, som han passer med stor interesse.

---

# Slægtsforskning begynder på det lokalhistoriske arkiv

*Bent I. Suurballe*

**A**t slægtsforskning griber mere og mere om sig i disse år kan ikke være nogen kilde til stor forundring.

Vi lever i en tid hvor alt forandrer sig med en så rivende hast, at det simpelthen er nødvendigt at have et ankertov bagud. I en rodløs tid søger man sine rødder.

Den nybagte, men skam også den garvede slægtsforsker, kan med stor fordel begynde sine studier på det lokalhistoriske arkiv. Det efterfølgende skal tjene til en kort indførelse i, hvad vort lokalhistoriske arkiv her i Stubbekøbing rummer af interesse for slægtsforskeren:

Den nybagte, men skam også den garvede slægtsforsker, kan med stor fordel begynde sine studier på det lokalhistoriske arkiv. Det efterfølgende skal tjene til en kort indførelse i, hvad vort lokalhistoriske arkiv her i Stubbekøbing rummer af interesse for slægtsforskeren:

**Kirkebøger:** Den vigtigste kilde af alle. Arkivet har alle kirkebøger for alle de sogne, der idag hører under Stubbekøbing kommune, dvs.: Stubbekøbing, Maglebrænde, Aastrup, Horbelev-Falkerslev, Karleby, Horreby, Sdr.Kirkeby, Sdr.Alslev og Nørre Ørslev sogne. De haves til 1891, fra ca.1644 til ca.1814 på Microfiche-læsekort, derefter i Xeroxkopier i bogform. Vi håber på, i løbet af det (de) kommende år, at få råd til at anskaffe nye kirkebøger op til ca.1914.

**Folketællinger:** Den første brugelige folketælling i Danmark finder sted i 1787. Derefter i årene 1801, 1834, 1840, 1845, 1850, 1855, 1860 og derefter hvert 10.år til 1890 , så



---

fra 1901, 1906 og 1911. Arkivet har alle de ovennævnte undtagen de to sidste, som det er vort håb at få midler til at anskaffe. Folketællingerne foreligger på mikrofilm, og læseapparater til såvel disse som til microfiches findes i arkivets publikumsrum. Personalet er selvfølgelig gerne behjælpelig med isættelse og vejledning.

**Matrikelkort:** Matrikler er fortegnelser over Danmarks jord, og de første blev udarbejdet af skattemæssige grunde. Den første, Kommissionsmatriklen, kom i 1662, men var et stykke skrivebordsarbejde. Men fra Fr.III's matrikel i 1664 får man en pålidelig både person- og stednavnekilde. Senere matrikler er fra 1688 og 1844. Arkivet er i besiddelse af matrikelkort fra hele kommunen, og mange interessante oplysninger kan ses her. Hvor det er muligt af hensyn til bevaringstilstand er vi behjælpelige med fotokopier af uddrag af kortene.

**Fotos:** Arkivet har en overordentlig stor samling af ældre og nyere fotos fra alle dele af kommunen. Her kan man være heldig at finde både personer og steder: gårde, møller, skoler o.s.v. Der kan, mod behørig underskrift på låneseddel og efter arkivarens skøn, udlånes fotos til affotografering til brug i slægtsbøger o.l..

**Avis-samling:** Arkivet råder over en komplet samling af Stubbekøbing Avis fra de år, det endnu var et dagblad. For årene 1877-1897 findes de som mikrofilm, for 1860-1876 og 1898-1967 indbundet. Som det er nævnt i årsberetningen fra arkivet har vi nu et komplet seddelarkiv for årene 1898-1930, udfærdiget af Fru Grethe Sørensen og med søgemuligheder både efter personnavn og sted. Her er masser af spændende at finde for slægtsforskeren.

**Foreningsarkiver o.l.:** Har ens forfader/moder været medlem af en forening er der muligheder i vore mange afle-

---

veringer fra foreninger gennem årene. Det kan også være regnskaber fra f.eks. mejerier, møller mv.

Desværre er vi endnu ikke i besiddelse af skifte-, og skyld- og panteprotokoller. En del sådanne er nu tilgængelige på Centralbibliotket i Nykøbing F., og det er vort håb at vi også får muligheder til at anskaffe det, der er af interesse for vort område. Det er helt uomgængeligt nødvendigt at være fortrolig med gotisk skrift hvis man skal have noget ud af sit arbejde med arkivalia. Først i 1875 afløstes den gotiske skrift af den latinske i folkeskolen, men mange gamle vedblev i endnu en årrække at skrive på den gammeldags måde. Så man bør tilbringe et par eftermiddage med at gøre sig fortrolig med denne skrift - mere varer det såmænd ikke. Den bedste lærebog er vel Georg Simon: Gotisk Skrift, som kan lånes på biblioteket. Arkivet har et eksemplar til læsning her, men ikke til hjemlån. Til slut et par gode råd: Vær helt klar over hvad det er man vil: er det forskning i ens aner - dvs. både fars og mors slægt bagud gennem tiderne, eller er det forskning i efterslægten - dvs. det at følge den første mand og alle hans efterkommere? Medbring en A4-blok (man får aldrig papir nok), skriveredskaber og en lup! Vi har en enkelt til rådighed ved læseapparaterne, men også i kirkebøgerne findes små, gnidrede skrifter, der gør en lup uundværlig. Og til slut: medbring stor tålmodighed og en masse optimisme, så skal vi nok klare tingene sammen. God jagt, og vel mødt i dit lokalhistoriske arkiv.

---

## Tjenestepige på landet i trediverne og fyrrerne.

*Inga Rasmussen*

I 1937 fik jeg for første gang plads på en gård på Falster, det var hos et yngre ægtepar med tre børn. Min søster, der var 14½ år, fik samtidig plads på gården som barnepige, men deltog faktisk i alt husligt arbejde. Der var to karle på gården, så vi var 9 personer til daglig. Det var en gammel, stråtækt slægtsgård. Ved siden af bruggerset havde de to karle fælles kammer. I den anden ende af den lange stue-længe havde min søster og jeg fælles kammer. Vi skulle igennem bl.a. gildestuen for at komme til kammeret. Begge kamre var uden kakkelovne eller varme af noge art, så vi opholdt os i dagligstuen på kolde aftener.

Det var lange arbejdsdage, der startede kl. 5.30 om morgenen. På næsten alle gårde var der store besætninger, heste, køer, grise og næsten alle arter af fjerkræ. Malkningen startede straks om morgenen, og mælken blev afhentet ved syv-tiden. Når malkningen var ioverstået, skulle morgenmaden være klar. Der skulle gøres rent, og man skulle igang med middagsmaden. Det var sjældent, at der blev tid til en mid-dagspause for os piger. Der var en stor opvask efter middagen, og der skulle gøres klar til kaffen kl. 13.15. Bortset fra vintermånederne var der altid meget arbejde i haven om eftermiddagen, indtil vi skulle gøre aftensmaden klar til k. ca. 18. Det var lange arbejdsdage, ikke ualmindeligt med 12 - 14 timers arbejde.

Vi havde fri hveranden søndag, men skulle dog først være fædig med morgenarbejdet, så det blev gerne hen på formid-dagen, inden man var parat til at stikke af.

---

Vi bryggede selv øl, og det var spændende at følge gæringen, men vi piger foretrak nu at drikke mælk frem for øl.

Når vi slagtede, var der en del affaldsfedt, og det blev gemt hen i krukker. Når vi så kogte det fede flæsk til middagsretter blev fedtet skummet af og opbevaret i store krukker. Når vi havde samlet en passende mængde, blev det hældt i gruekedlen, og derefter tilsat forskellige ting, som blev købt på apoteket. Derefter blev det hele kogt sammen. Når det hele så var færdigkogt og afkølet, blev det skåret ud i blokke, og vi havde nu den fineste sæbe, som blev brugt til "klarvask".

Husmoderen var meget dygtig til madlavning og bagning, vi fik virkelig lært meget. Vi deltog i havearbejdet og gav en hånd med i den travle høst- og roetid.

Efter et år i denne plads, søgte vi begge nye pladser, men ikke på en gård. Der gik nogle år, og den 1. november 1942 mente jeg, at kunne klare en husholdning på en gård. Min søster og jeg var begge havnet på Møn, og vi søgte nu begge plads hos en ungkarl. Det var igen på en gammel slægtsgård, hvor alle gamle møbler var bevarede. Her delte vi også værelse, men det var et stort værelse med kakkellovn, som vi dog sjældent fyrede op i, på dette tidspunkt var der mangel på brændsel overalt.

Jeg var fæstet som husbestyrerinde, men vi deltog på lige fod om alt arbejde i hus og have. Om sommeren skiftedes vi således til madlavningen. Den, som ikke stod for madlavningen, kunne nu arbejde i den store have til middagen blev serveret kl. 12, en ganske god ordning.

Da vi havde været på gården en ugestid, viste det sig, at sullekarret var delvist tomt. Grisen, der skulle lade livet, var ikke stor nok til slagtning, så vi blev tilbudt en spædekalk, og der blev lidt fersk kød i huset. Kalven blev slagtet og hus

---

bond kom ind med den i bryggerset og spurgte så: "Har I prøvet at partere et dyr?". Vi svarede ja, men det var nu ikke hele sandheden. Vi tog nu hver sin halvdel af kalven og gik fortrøstningsfuldt i gang med at partere. Et øjeblik efter kom bondemanden ind for at se, hvordan vi klarede den, og han sagde: "Ja, det kan jeg se, det har I prøvet før, piger". Der lød nok et lille fnis fra os, da han gik.

Min søster var virkelig god til alt arbejde. Vi fik tit haresteg, men jeg var ikke så god til at flå en hare - det var jo ikke så let, når man skulle holde for næsen med den ene hånd! Søster, derimod, havde haft en plads, hvor det blev forlangt, at hun skulle flå harerne, så hun havde rutinen.

Det var jo i krigsårene, så vi mærkede selvfølgelig rationeringen. Alligevel havde vi visse goder: gris, fjerkræ og vildt. Altid et stort fad mælk, hvor vi kunne skumme den fede fløde til flødeskum. Ekstra mel - bonden malede kornet selv - så vi kunne bage lækre grahamsbrød.

Når bær og frugter var modne, henkogte vi en masse; der skulle mindre sukker til henkogning, så henkogningskedlen stod tit på brændekomfuret. Vi henkogte ligeledes bønner, ærter og lignende.

Efter slagting af gris blev en del saltet, noget røget, og en del henkogt. Det var f.eks. frikadeller, leverpostej, medister og flæskesteg. Der blev lavet spegepølser som blev sendt til rygning

Ved bryggerset fandtes spisekammeret iog under dette en kælder, hvor mælk, æg og andre madvarer kunne opbevares. Vi havde ligeledes en meget dyb kælder (forrådsrum). Vi skulle ud på gårdspladsen, for at komme ned i dette rum, hvor vi opbevarede alt det syltete, henkogte og saltede bønner, ligesom sulekarret og flere tønder saltede sild blev opbevaret her. Vi lagde også æg i vandglas, "præservede"

---

æg. De blev brugt til madlavning, så havde vi de friske æg til spejlæg, blødkogte æg og lignende.

Morgenmaden bestod af havregrød, ofte med sirup (roesirup) i stedet for sukker. Såvar der kogte saltsild, rugbrød og fedt, kaffe (erstatning) med franskbrød.

Til middag fik vi altid 2 retter mad. Enten for- og efterret, eller efterret og dessert. Ind imellem kunne vi godt servere en pastinakbøf eller selleribøf. Når disse blev serveret med en god sovs, var der ingen der rynkede på næsen af disse kulinariske retter.

Efter ½ år fik vores ældste bror også plads på gården. Der var en karl foruden, så vi var fem mennesker til daglig.

Det var almindeligt under krigen, at man spiste frugtgrød om aftenen, i stedet for at servere kaffe. Vi startede med rabarbergrød, så stikkelsbær- og jordbærgrød eller friske jordbær i hele sæsonen, derefter blomme- og æblegrød. Vi kunne jo altid søde grøden med sødetabletter og mælk og fløde var der altid.

Vi havde ingen moderne hjælpemidler i huset, men til stalden var der anskaffet enmalkemaskine. Mælkespandene skulle vi piger vaske omhyggeligt hver dag. En dag kom der en agent på besøg. Han ville sælge en støvsuger, og nu fik vi endelig et moderne hjælpemiddel, og vi kunne støvsuge alle de gamle plydsmøbler.

På gården var der et gammelt stueorgel, og når vi havde gæster, blev der spillet og sunget. Vi sang alle de gamle fædrelandssange. - Under krigen, hvor der var mangel på tøj, måtte vi stoppe og lappe meget, så der var nok at tage fat på.

---

Vinterdage kunne vi deltage i forskellige kurser, såsom syning, husholdning, almindelig skoleundervisning og lignende. Der var også foredragsaftener med efterfølgende kaffebord hvor vi deltog. Dette foregik i den lokale skole eller forsamlingshus.

Efter et år rejste min søster til Sjælland, hvor hendes forlovede havde fået fast stilling, så det var naturligt at hun fulgte efter. Min kæreset arbejdede på Møn. Da min søster rejste fik vi en anden ung pige til hjælp.

Det var strenge tider med mørkelægning o.s.v. Når vi tog på besøg et sted, skulle vi være hjemme kl. 2200, så var der udgangsforbud. Man kunne vænne sig til meget, så dette blev også en vane.

Efter 2 år på denne gård, rejste min bror og jeg til nye udfordringer. Der kom en ny husbestyrerinde, og vores yngste søster fik plads som pige på gården.

Nu er vi nået til 1995. Vi, som var unge i trediverne og fyrerne er nu gamle. Meget er ændret gennem de år. På gårdene (ca.40 tdr. land) var der som regel 2 karle og 1 pige. Nu drives gårdene på en ehlt anden måde. Der findes næsten ikke mere fast medhjælp, og ofte har gårdmanden eller hans kone et job ude. Hjemme findes vaskemaskine, opvaskemaskine og diverse køkkenmaskiner. Alt dette gør arbejdet lettere og hurtigere. Vi, som ikke ekndte til tekniske hjælpemidler fandt det naturligt at bruge kræfterne.

Om mennesket i dag er lykkeligere trods al teknikken, kan måske diskuteres.

---

# Årsberetning for Lokalhistorisk Arkiv

*Bent I. Suurballe*

**F**or Lokalhistorisk Arkiv har det været et overordentligt begivenhedsrigt og travlt år. Den 1. januar skiftede arkivet leder, og et større omregistreringsarbejde påbegyndtes, således at arkivet hen ad vejen kan arbejde efter systemer, der vil gøre kundebetjeningen hurtig og effektiv og lette den daglige oversigt over vore snart mange arkivalia.

Vi har kunnet glæde os over en meget stor tilgang af nye arkivalia og siger TAK til alle gode givere. Men, selvom vi er ved at drukne i arbejdet med at registrere den nye tilkomst, modtager vi stedse gerne mere - ja, vi er faktisk umættelige!

Men den væsentligste begivenhed er, at vi nu har fået en stor PC med tekstbehandlingsanlæg og alt til faget hørende. Nærværende Årsskrift er for første gang skrevet på PC - og vi håber alle vil synes om resultatet. Det har ihverfald kostet blod, sved og tårer inden vi fik det færdigt. Næste år skal vi nok være tidligere på banen igen.

Det er vort håb, at vi i 1996 kan begynde med at registrere alt maskinelt i stedet for på kartotekskort og løbblade som hidtil. Det vil betyde langt bedre servicemuligheder for vore besøgende og en umådelig lettelse i det daglige arbejde.

Besøgsantallet har været fint: ca. 15 gæster månedligt, svarende til 3-4 besøgende i snit på vore besøgsdage.

Efter godt 13 års ihærdigt arbejde med at nærlæse årgange 1860-76 og 1898-1930 af Stubbekøbing Avis skænkede Fru Grethe Sørensen hele sit store kartotek, der rummer såvel personregistreringer som stedregistreringer, til Lokalhi



---

storisk Arkiv. Det skete ved en lille højtidelighed her den 22. september. Allerede nu har vi haft megen nytte af det store arbejde, og vi kan vel prale med, at vi takket være denne storslåede gave, har et avisarkiv mange lokalhistoriske arkiver vil misunde os.

Den 15. september tiltrådte Børge Daugaard som arkivassistent - en god og effektiv hjælp i det daglige allerede nu.

Fra den nye arkivleder skal lyde en varm og oprigtig tak for god hjælp i indkøringsfasen: til ledende bibliotekar Jørgen Clausen og alle på biblioteket for et fint og hyggeligt arbejdsklima, til Lokalhistorisk Forening for støtte, opmuntring og gode, inspirerende foredragsaftener som er med til at skabe good-will for Arkivet, og sidst, men ikke mindst, til Arbejdsgruppen, 12 effektive og begejstrede mennesker, der tager slæbet med torsdagsvagter og holder kontakten vedlige ude i hele kommunen og har en stor fond af viden til megen nytte for os.

Lokalhistorisk Forenings formand ønsker mig i sin årsberetning glæde ved arbejdet. - Jamen, den *har* jeg fået i stort mål, og jeg ser frem til mange glædelige år i Arkivet.

---

# Årsberetning for Lokalhistorisk Forening

*Kristine Asser Hansen*

Lokalhistorisk Forening for Stubbekøbing kommune kan ligen i år glæde sig over medlemsfremgang og en meget trofast medlemskare.

Vi begyndte året 1994's mødevirksomhed med Margaretha Heyn: "Skåne - blev det dansk?" Det havde Margaretha Heyn sine meget stærke tvivl om.

I maj førte arkæologen Anna Elisabeth Jensen os rundt i Næsgård-noret. Det var en kold aften - så turen blev lidt afkortet, men alligvel god.

I juni var vi på tur i Skåne. Margaretha og Arne Heyn vare vore guider. Trods silende regn og på trods af, at Lund Domkirke var optaget af korprøve, blev det en god og oplevelsesrig tur, takket være vore dygtige og utrættelige guider.

I august havde vi den glæde at høre museumsinspektør Jan Skamby Madsen fortælle om udgravningerne ved Fribrodre Å.

I september fortalte konsulent Ruth Gunnarsen, Sorø om levilkårene for vore bedsteforældre og generationerne før dem og om, hvordan de var sammen i glæde og sorg.

I september holdt Hans Ivar Bentsen sit erindringskursus. Det strakte sig over 3 aftener. Vi håber, mange har fået begyndt på at nedskrive erindringer.

I november fortalte Johs. Nielsen, Sundby om Island.

I januar 1995 havde vi den glæde at have besøg af Birthe Højgaard, Orupgård. Birthe Højgaard fortalte varmt og le

---

vende om en af Falsters store personligheder Godsejer Edvard Tesdorpf. 75 mødte op - dejligt både for foredragsholder og forening!

En meget væsentlig begivenhed i dette år er, at vi har måttet tage afsked med Erik Mahnfeldt som i 13 år har ledet arkivet. Fra Lokalhistorisk Forening vil vi gerne sige dig en varm tak for godt lederskab og godt samarbejde. Vi er aldrig gået forgæves, når vi bad om en håndsækning.

Velkommen til den nye arkivleder Bent I. Suurballe. Håber du må finde glæde ved arbejdet.

Til biblioteket vil vi gerne sige tak for en varm og dejlig atmosfære.

Tak til medlemmerne fordi I så trofast møder op til vore arrangementer. Tak for billeder og artikler til årsskriftet. Men husk: Vi er i fuld gang med at samle artikler til næste årskrift - og der har vi brug for netop *din* hjælp.

---

## Årets Billeder

De foregående 12 årgange har vi i denne fotosektion bragt *gamle* billeder. Vi synes, det kunne være interessant i år at bringe *nye* billeder af *gamle* huse og steder, der ikke har forandret sig stort gennem årene.

Vi er i den heldige situation, at en dygtig amatørfotograf, tidl. lærer Åge Fisker, har været rundt i byen og på landet med sit kamera, og taget en række fremragende farvefotos. De er til salg på Stubbekøbing Museum, og vil fra årsskiftet også kunne købes på det lokalhistoriske Arkiv.

Vi bringer på de følgende sider nogle smagsprøver af Åge Fiskers store kunnen - der er flere på Museet, og, efter hvad vi erfarer, vil Åge Fisker fortsætte med at gennemfotografere kommunen, også ude i yderkanterne. Det glæder vi os til.

BIS





*Torvet, Stubbekobing*



*Posthuset, Stubbekøbing*









*Søndergade*







*Vestergade, det gamle apotek*



*Apotekstræde, Stubbekøbing*





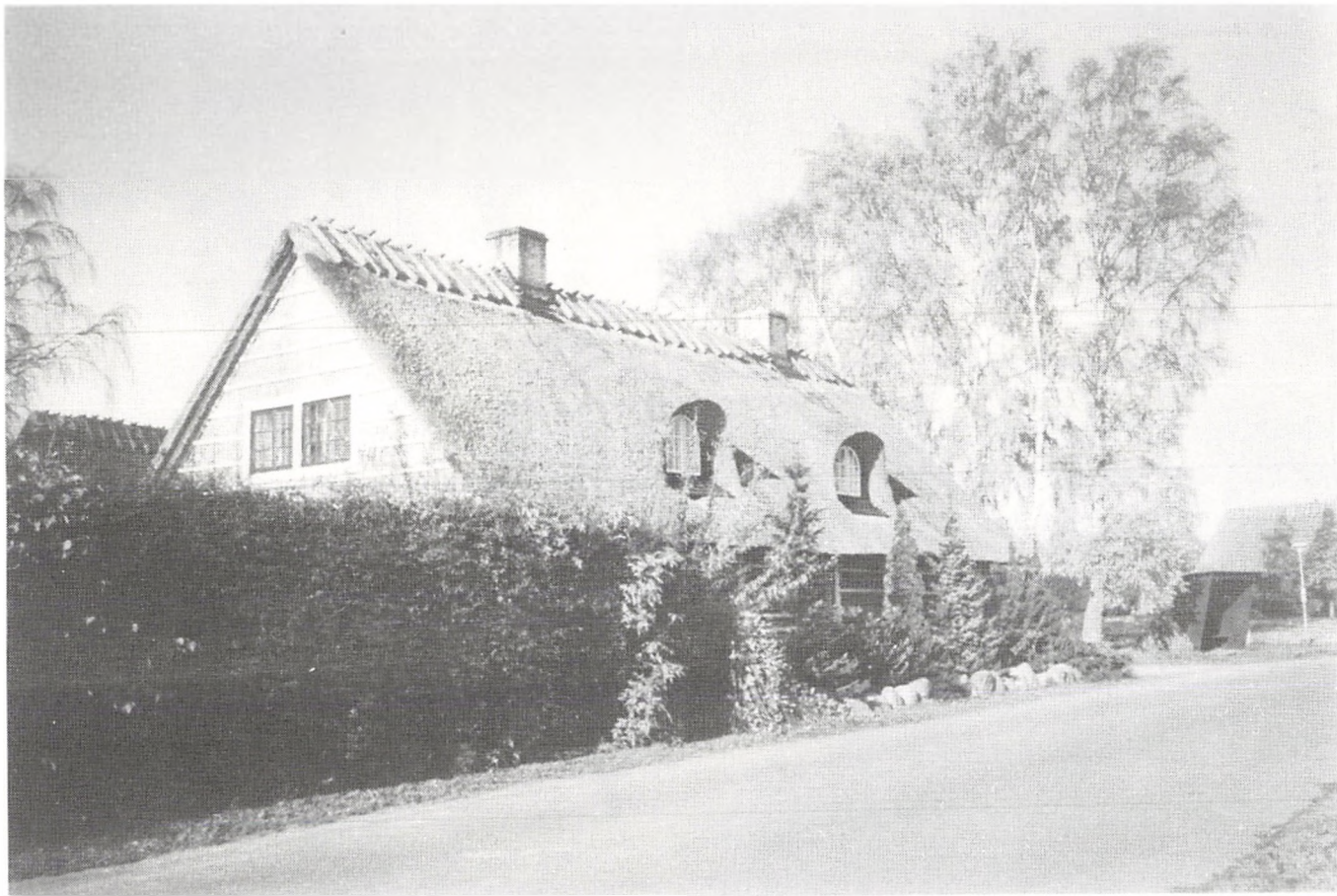
*Vestergade, det gamle posthus*





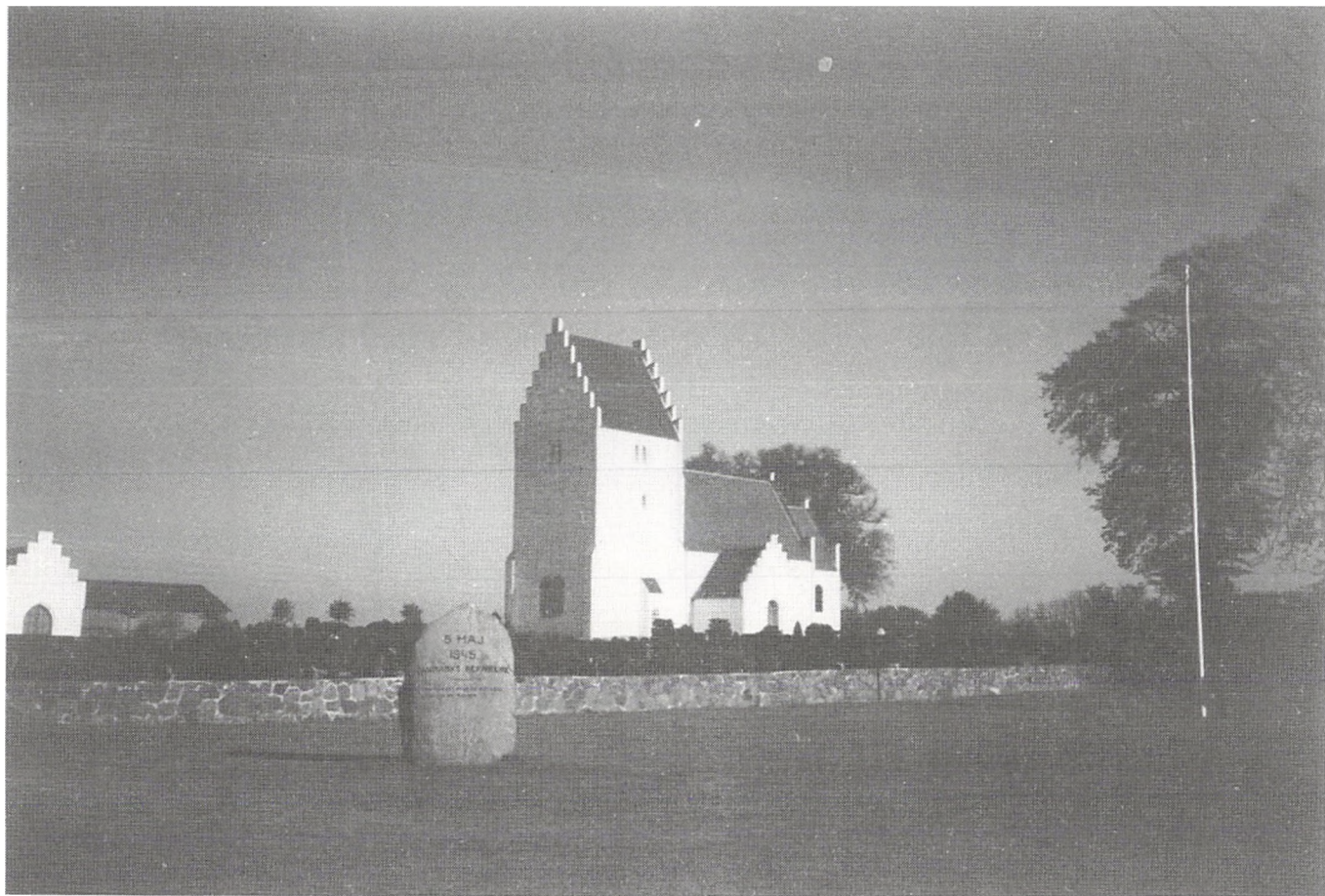


*Hesnæs havn*





*Aastrup Kirke*



*Horbelev Kirke*



*Maglebrænde Kirke*



*Spejderstenen, Halskov: Vænge*

---

# STØT LOKALHISTORISK ARBEJDE

## bliv medlem af LOKALHISTORISK FORENING for Stubbekøbing Kommune

Nærmere oplysninger fås hos:

Kristine Asser Hansen —————53 84 40 12

Bent Blomquist—————53 83 80 24

Eli Jensen —————53 84 51 42

Ulla Jensen —————54 44 13 83

Kai Vestergård —————54 44 23 86

eller på:

Lokalhistorisk Arkiv,  
Biblioteket, Dosseringen 3,  
tlf.: 54 44 15 29, lokal 28  
Onsdage 10 - 13,  
Torsdage 17 - 19





**LOKALHISTORISK ARKIV  
STUBBЕКØBING**